Cumhuriyet

1 ARALIK
1985

SİYASET 85

PARASIZ
PAZAR EKİ
101

ZİRVE SONRASI

İNCİR ÇEKİRDEĞİ

Oğlum sadece enflasyonu hallemedi.

HAFİZE ÖZAL
Başbakanın annesi

●

Bu memlekette hürriyet vardır. Aleyhimize neler söylüyorlar.

TURGUT ÖZAL
Başbakan

●

Başbakanın ciddi olmasını istiyoruz.

ÜLKÜ SÖYLEMEZOĞLU
MDP Genel Başkanı

●

ANAP'a verdiğiniz emanet oyları bana verin. Zaten adımız emanetçiye çıktı.

HÜSAMETTİN CİNDORUK
DYP Genel Başkanı

●

Başkası olsa cinayet çıkardı.

TUNCAY SOYAK
Trabzonspor futbolcusu

●

Bu, yanlış bir yanılgıdır.

VAHİT HALEFOĞLU
Dışişleri Bakanı

Demirel, eylül başında yaptığı konuşmalardan ötürü mahkemeye verilebilirdi, ama göz yumduk.

ADNAN KAHVECİ
Başbakanlık Başdanışmanı

●

Fazla sıktığımız zaman birçok kişi bağırmaya başlıyor.

TURGUT ÖZAL
Başbakan

●

Gardaşım, Özal mı beni başbakanlığa tayin etmiş, yoksa ben mi onu müsteşar yapmışım.

SÜLEYMAN DEMİREL
Eski Başbakan

●

Porno yayınlar için ben görüşümü söylemeden önce Cumhuriyet'in görüşünü alalım. Münevver gazetesi ne diyorlar?

TURGUT ÖZAL
Başbakan

●

Enflasyonu basın tahrik ediyor.

CAHİT ARAL
Sanayi ve Ticaret Bakanı

●

Bana artık "Papyon Şahap" yerine "Diyalog Şahap" diyeceksiniz.

ŞAHAP KOCATOPÇU
TÜSİAD Başkanı

●

Bizim faizleri hesaplayanlar kooperatifin giderlerini hesaba katmıyorlar.

HÜSEYİN YILDIZ
Büyükşehir Konut Yapı Kooperatifi Başkanı

Toplumumuzun ithalata alışkın bir toplum olmaması ve basının da durumu abartması ile konu büyük bir hal alıyor. Ama konunun arkasındaki felsefeye kimse bakmıyor.

HÜSNÜ DOĞAN
Tarım Orman ve Köyişleri Bakanı

Biz bu işi kendimize vazife aldık. Kendi tabirimize göre Allah rızası için yapıyoruz.

TURGUT ÖZAL
Başbakan

●

Politika biraz yalan ister.

HAFİZE ÖZAL
Başbakanın annesi

●

Ülkemizde herkesin istakoz yemeye hakkı vardır.

ORHAN KUTBAY
Divan Oteli
İkram Müdürü

●

Istakoz yeme tutkusundan vazgeçelim.

ŞAHAP KOCATOPÇU
TÜSİAD Başkanı

●

Allah bana Ay'da dokundu.

JAMES IRWIN
Eski astronot

●

Kalkınmamız garantili haldedir.

TURGUT ÖZAL
Başbakan

Eğer önümüzdeki sene bütçemiz daha denk hale getirilirse, o vakit biz bütün halkımıza daha rahat nefes aldıracağız.

TURGUT ÖZAL
Başbakan

●

Yani şunu diyorum değerli arkadaşlarım, bizi de arada sırada bir okşayıverin yahu...

MÜKERREM TAŞÇIOĞLU
Kültür ve Turizm Bakanı

●

Asım Ekren'in güzel bir becerisi var, işsiz kalmaz.

MUSTAFA TINAZ TİTİZ
Devlet Bakanı

●

Gitti Eco, geldi Reco, Özal şipşakçı foto.

HÜSAMETTİN CİNDORUK
DYP Genel Başkanı

Rüşvet teklif edeni biliyorum, ama kendisini ortaya çıkaramıyorum.

MÜMTAZ KOLA
Beşiktaş Belediye Başkanı

●

Bürokratlar nötron bombasından daha tehlikeli olabilir.

ADNAN KAHVECİ
Başbakanlık Başdanışmanı

●

Buyrun grev yapın. Vallahi ben de arkanızdayım.

TURGUT ÖZAL
Başbakan

Bakanlık olarak, üstümüze düşeni yapıyoruz. Gece gündüz dua ediyoruz Allah'a bol rahmet versin diye...
Allah, dualarımızı kabul eder ve çiftçimizin yüzü güler inşallah.

ALLAHLIK TARIM POLİTİKASI

haftanın portresi

RAHŞAN ECEVİT: Romantizmden siyasete

1950-60 döneminin ünlü maliyecilerinden ve Ulus gazetesi yazarlarından *Namık Zeki Aral*, 1924 doğumlu kızının ününün kendisininkini geçeceğini herhalde tahmin edemezdi. Hele kolej öğrenimi sırasında tanıdığı *"efendi, terbiyeli ve kibar gençle"* 1944 yılında evlenmeye karar verdiklerini açıkladıklarında, iddiasız, kendi yağıya kavrulan bir evlilik olacağını düşündüğü ileri sürülebilir. Sonraki yılların CHP Genel Sekreteri, Genel Başkanı ve Başbakanı *Bülent Ecevit* ile, anlatılanlara göre *"çok romantik ve sakin başlayan"* birlikteliklerı, belki de kendi tahminlerinin de aksine *"fırtınalı"* oldu.

Eşinin *"politikaya girmeyip şair kalmasını"* savunan *Rahşan Ecevit*, politik alanda onun en büyük yardımcısı oldu. Bunu, eşine olan bağlılığına ve saygısına bağlayanlar olduğu kadar, en az onun kadar taraftarı olan bir başka görüş de şudur:

"Tarihi roller, bireysel istencin ve düşüncelerin üstündedir, ondan etkilenmezler, tarih bildiğini yapar".

Londra Büyükelçiliği'nde Bülent Ecevit Basın Ataşesiyken, yoksullukla geçen 1950 yılı, *"tarihi role"* işaret etmese de, birbirine bağlılık ve dayanışmayı ifade ediyordu.

"Ümit edinmez bir sıktır" diyen Rahşan Ecevit, *"saksıda yetişmeyecek bir demokrasi"* diyen Bülent Ecevit ile hâlâ 1950 yılındaki duyarlığı yaşıyor. Eşi Bülent Ecevit'in karizmatik bir lider olmaya başladığı, kendisinin köylü derneği başkanlığı yaptığı yıllar geride kaldı.

Her zamanki sade giyimiyle geldiği DSP Birinci Kurucular Kurulu toplantısında artık siyasetin doğrudan içindeydi. Bazılarının sık sık tekrar ettiği, *"Bülent Bey'e dışardan taktik veriyor, istemediği adamlar CHP'den tasfiye ediliyor"* sözleri artık havadaydı onun için. Yepyeni örgütlenme ve biçimlenmesiyle demokratik sol bir partinin genel başkanıydı bundan böyle. Sonra bu iddialara yanıtı da yine toplantıdaki konuşmasıyla verdi:

"Eğer bu parti, diyelim ki bundan yedi yıl sonra, belirli kişilerin önderliğine gereksinme duyarsa, buna herkesten önce, o kişiler üzülür. Bunları sizlere selam ve sevgileriyle eşim Bülent Ecevit'in düşünceleri ve dileği olarak iletiyorum."

Tarihi roller değişmişti, *"Rahşan Hanım Bülent Ecevit'e suflörlük yapıyor"* diyenler, şimdi de *"Bülent Bey, Rahşan Hanım'a suflörlük yapıyor"* diyorlar. Ancak işin ortalaması *"bu işi karşılıklı yapıyorlar, iyi niyetle de olsa başkalarının yapmasına izin vermiyorlar"* olsa gerek...

haftanın fotoromanı

Devlet Bakanı Vehbi Dinçerler ve İzmir Anakent Belediye Başkanı Burhan Özfatura.

dünya kulisi

FRANSA

Gelecek garantisi

Günlerinin büyük bir bölümünü Paris'teki St. Germain Kilisesi'nin yakınındaki bir bankta oturarak geçiren evsiz barksız Louis Colignon'nun önümüzdeki haftalarda kırmızı şarap yönünden bir sıkıntısı olmayacak. Colignon bulunduğu banktan kalkmaksızın ve yanında şarap şişesiyle birlikte bir ayakkabı firmasının reklamları için poz verecek. Reklam karşılığında 1000 frank (72 bin TL.) alan Colignon parasının bir bölümüyle kendine kırmızı şarap aldıktan sonra geri kalanların hepsini bir bankaya yatırdığını, çünkü sokaklarda bir sürü hırsızın dolaştığını söylüyor. □

İNGİLTERE

İş yasağı

Bir Tayvan firmasının İngiltere'deki şubesinde, çalışanlara getirilen yasaklar oldukça ilginç. Telford'daki Tatung bilgisayar firmasında çalışan 800 kişinin iş sırasında sigara içmesi, bir şeyler yiyip, içmesi ve gülmesi yasak. Bölüm şefleri ve ustalar sürekli işçilerin arasında gezinerek, bütün dikkatlerin iş üzerinde yoğunlaşmasını sağlamaya çalışıyorlar. Bu arada tuvalet giriş çıkışlarını da kontrol ederek işçilerin tuvaletlerde gizli gizli sigara içmelerini engellemeye çalışıyorlar.

ABD

"Yurçenko balyozu"

Önce Amerika'ya sığınıp sonra Sovyetler Birliği'ne geri dönen KGB ajanı Vitaly Yurçenko Washington'daki bir lokanta tarafından unmadığı bir biçimde onurlandırıldı. Yurçenko'nun geri gönderilmeden önce bir CIA ajanıyla birlikte yemek yediği "Au Pied de Cochon'un lokantası yeni bir kokteyle onun ismini verdi. Lokantanın içecekler listesinde yeralan "Yurçenko balyozu" isimli içki votka ve likörden yapılıyor. □

ZİYARET

Kamuoyu araştırması

Prens Charles ve Prenses Diana'nın Amerika Birleşik Devletleri'ne yaptıkları ziyareti tamamlayarak ülkelerine dönmelerinden sonra yapılan bir kamuoyu araştırması, çiftin Amerikalıları hiç de sanıldığı kadar etkilemediğini gösterdi. Amerikan basınının kopardığı bütün gürültüye rağmen Amerikalıların yüzde 58'i Prenses Diana, yüzde 67'si ise Prens Charles hakkında hiçbir fikre sahip değildi. □

İRAN

Temsili "Huveyze Operasyonu"

İranlı gençlerin bütün ilgisini İran-Irak savaşı üzerinde toplamak isteyen İran hükümeti Tahran yakınlarında oluşturulan yapay bir bataklıkta temsili çarpışmalar düzenliyor. "Huveyze operasyonu" adını taşıyan temsili çarpışmalar gerçek silahlarla yapılıyor. Savaş oyununu her gün 30 bin kadar seyirci izliyor. □

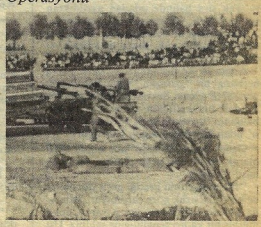

HAFTANIN KONUĞU

CAHİT ANGIN

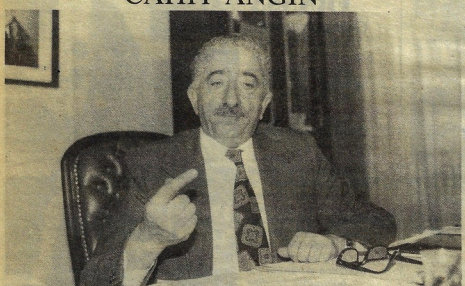

1958'den bu yana politikanın içinde olan Cahit Angın, 1929'da Çorum'da doğmuş. Tıp fakültesini yarım bırakarak hukuk fakültesini bitirmiş. Evli ve iki çocuk babası.

AHMET TAN

SHP Genel Sekreteri **Cahit Angın** ile randevumuz sabah 09.00'da, odasında idi. Saat 09.45 olmuştu, biz hâlâ kapıda bekliyorduk. Çünkü, odasındakiler içeriden çıkmıyorlardı. "Bursa heyeti" seçimleri Angın'ın odasında mı karşılamak niyetinde idi, yoksa SHP'nin genel sekreteri kapıdaki randevulular nasıl olsa gitmişlerdir yönetim olarak bizim görevimiz parti içi demokrasinin işlerlik kazanmasını adil biçimde sağlamak. Mayıstaki Kurultay'a gelecek kadroların sağlıklı bir demokratik sol sistemi yaratmalarına olanak hazırlamak."

Angın, "yorgun görünüşlü" olduğu halde, oldukça canlı, hararetli konuşuyor. Bu "hararet" genellikle eski politikacılarda göze çarpan, "nutuk atar gibi konuşma" tarzında değil, 56 yaşındayım. Babam esnaftı. Aktariye, bakkaliye işi. İlk, orta, liseyi Çorum'da bitirdim. İdealim mühendis olmaktı. Bir süre İstanbul Tıp Fakültesi'ne devam ettim. Ancak mali bakımdan ailem yeterli desteği sağlayamadı."

— Mühendis olmak istiyordunuz, neden tıbba gittiniz, orası daha zor girilen bir okul değil mi idi?

"Değildi. O sıralarda kontenjan açılmıştı. İstanbul Tıp Fakültesi'ne girmiştim. Yıl 1950."

— Sonra?

"Tıbbiyeyi yarıda bıraktım, Çorum'a döndüm. Bu arada 1952 yılında Ankara'da hukuk fakültesi sınavlarına girdim. Oraya kaydımı yaptırdım. Devam etmeden, yazın sınavlara girdim, sınıfı geçtim. Bu arada Türk Hava Kurumu'nda bir memuriyete girdim. Çalışmaya başladım. Hukuku hiç yıl kaybetmeden 4 yılda bitirip yine memleketime döndüm."

— Siyasete bulaşmanız nasıl oldu?

"1957-58 yılları idi. Demokrasi kavgasının şiddetinin arttığı yıllardı. CHP'ye üye oldum. Çorum ilinde gençlik kolları başkanlığı yaptım. 27 Mayıs 1962 yılında il başkanı oldum. 1969 yılına kadar il başkanlığını sürdürdüm. O yıllı seçimlerde Çorum milletvekili olarak parlamentoya geldim. 1970 yılı kurultayında Parti Meclisi'ne seçildim. Daha sonra Merkez Yönetim Kurulu'na girdim. **İsmet Paşa**'nın başkanlık yaptığı kurulda çalışmak bizim için büyük bir şans oldu."

— İsmet Paşa'ya derin saygınız olmalı..

"Oğlumun adı İsmet'tir."

— Bir oğlunuz mu var?

"İki , ötekinin adı da Tayfun'dur."

— Neden Tayfun?

"Tayfun, siyasi tayfundur. 12 Mart Muhtırası'nın hemen ertesinde doğduğu için ona da bu adı verdik. Daha sonra İnönü-Ecevit çatışmasında, Ecevit'i genel başkanlığa getirme amacımı güden Merkez Yönetim Kurulu'nda görev aldım."

— Genel sekreter o zaman kimdi?

"Şeref Bakşık'dı. Sonra Bakşık rahatsızlandı. Rahmetli Kâmil Kırıkoğlu geldi. Kırıkoğlu ile birlikte yürüttük. Ondan sonra Sayın Ecevit genel başkan olduktan sonra, on birinci ayda, 1973 seçimlerine altı ay kala biz Merkez Yönetim Kurulu'ndan ayrıldık."

— Niye ayrıldınız?

"Sayın Ecevit ile o günkü koşullarda anlaşamadık."

— Siz "Kırıkoğlucu" olarak biliniyorsunuz. Bu bakımdan kısa bir değerlendirme yapar mısınız?

"Bu bir Kırıkoğluculuk meselesi, bir klik meselesi değildi. Çünkü, ben şucu, bucu olacaksam, benim İsmet Paşacı olmam lazımdı. Sayın Ecevit ile parti içi demokrasi, sol düşünce gibi konularda ters düştük."

— Nasıl, biraz açıklar mısınız?

"Efendim, bu konulara girmek, yasaklı bir insanı eleştirmek demek olacak. Bu da uygun bir davranış olmaz. Eğer yapacak olursam, Sayın Evren'in Meclis'te işlediği kusuru işlemiş olurum. İkincisi de SHP olarak benimsediğimiz bir ilke var. O da "emeği olan bir sosyal demokrat insanı eleştirmekten kaçınmak." CHP tüzüğünün ikinci maddesinde yer alan "demokratik sol parti" tümcesinin buraya konulmasını sağlayan önergenin sahibi benim. 1974 tüzük kurultayında, Kemal Okyay ile birlikte. O zaman bu önerge tepki ile karşılanmıştı.

— Kimler tarafından.

"Ona girmeyelim lütfen. Demokratik sol görüşü kitleler benimsedi. O zaman 'nereye kadar soldasınız?' sorusu gündeme geldi. Daha önce de İsmet Paşa'nın 'ortanın solu' hareketi tartışılmıştı. O zaman İsmet Paşa 'orta sol' dememiş, 'ortanın solu' demişti. Yani 'merkezin dışındaki soldayız.' Bu konuda tartışma oldu. Ayrılan ayrıldı. Daha sonra da 'nereye kadar soldasınız?' diye istisnalar başlatıldı. Buna 'halkın bizi götürdüğü yere kadar' denildi."

— O söz kime aitti?

"Sayın Ecevit'in. Halk bir yere gitmez. Halk bir lideri varsa, bir örgütü varsa bir yere gider. Halklar dünyada kendi kendisine nereye gitmiştir ki?"

— O sözle, "demokrasinin tehlikeye düştüğü yerde durduruz" demek isteniyordu. İstismarları kapatmak üzere söylenmiş bir cümle idi. Marksist teoride, böyle demokratik sol bir anlayış yoktur. Demokratik sol parti, dışarıdan gelen birisinin bu partiyi anlaması için konulan bir etiket, bir sıfat, bir nitelemedir bu."

— Peki şu anda durum nedir?

"Aynı, ama şimdi bir teori, bir ideoloji imiş gibi ele alınıyor. Tabandan örgütlenme modeli gibi sözlerin de geçerliliği yoktur. Aslolan, sosyal demokrat tabanın iktidara ulaşmasıdır.

— Dünya demeyelim ama, Avrupa demokratik solu ile Türk demokratik solu arasında fikir, yaklaşım bakımından bir kıyaslama yapar mısınız?

"Avrupa'da kimsenin, demokrasiyi yaşatmak gibi bir amacı da sorumluluğu da yok. Kurumlarına engel konulsa bile, gelenekleri ile oralarda demokrasi yaşamaya devam eder. Türkiye'de demokratik solun temel görevi, asgari bir demokrasinin işlemesini sağlamaktır. Gerçekten demokratik olan bir sağın oluşamamış olması, bu yükü demokratik solun omuzlarına yüklemiştir."

— Franco sonrasının onuncu yılı olması bakımından İspanya'dan söz ediliyor son zamanlarda. İspanya ile de bir benzerliğiniz yok mu?

"Franco faşizminden sonra sağcı bir Soarez çıktı. Gerçekten demokrat, gerçekten liberal bir kişi. Gonzales ile öteki liderlerle biraraya geldi, İspanyol demokrasisini kurup işletmeyi başardılar. Bizde arada kesintiler oldu. Ama 40 yıldır demokrasinin içindeyiz, peşindeyiz. Ama hâlâ sola şaşı bakıyorlar. Demokrasi iki ayak üstünde durur: Sağ ve sol. Türkiye'de gerçek bir demokrat sağ oluşsa siyasal demokrasinin yerleşmesi için büyük zaman kazanılmış olur."

— Bu yeni dönemde sağdaki arayışlar bu konuda umut verici sayılır mı?

"Umutlu olmak istiyorum."

— Efendim, izninizle yeniden, bu geçmiş siyasal yaşamınıza dönsek. Sayın Ecevit'le ters düşüp ayrılmanızda kalmıştık.

"Parti Meclisi'nde görevim sürüyordu. Bu arada 1974 CHP - MSP koalisyonu vardı. Hükümet, Parti Meclisi'ni toplamadan, konuyu oraya getirmeden istifa etmişti. Biz buna karşı çıkmıştık. Bana göre, yakın siyasal geçmişte, demokratik solun stratejik bir yanlışıdır bu. Yani Milliyetçi Cephe'nin kuruluması bu boşalma nedeni ile gerçekleştirilmiştir. Önce sol olarak, kendi yanlışımızı değerlendirmeliyiz. MC'ler kötü idi. Ama, buna yol açan da biz olmuştuk. Bunu eleştiri için değil, gelecekte de aynı yanlışları yapmamak için belirtmek gerekir."

— 1974 kurultayında kesin olarak yönetimden tasfiye olmuştunuz öyle değil mi?

"Evet. Sayın Ecevit kendi düzenlediği liste ile geldi. Milletvekili olarak hizmeti sürdürdüm. AET Karma Parlamento Heyeti üye-

SHP Genel Sekreteri Angın:

Demokrasi sorununu ve insan haklarını, Avrupalı parlamenterlere, Avrupa ülkelerine bırakamayız.

diye mi düşünüyordu? Bunu genel sekreterin sekreteri bilemiyordu. Bu yüzden "Herhalde 45 dakika beklemek yeterlidir" diyerek, Angın'ın kapısını tıklatıp, içeriye başımızı uzattık:

— Efendim, gazetecilerin zamanı politikacılardan biraz daha kıymetlidir sanırım. Çünkü seçime daha üç yıl var, ama okurlar yarın gazete bekliyorlar..."

Bursahlar "kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla" sözünü o anda anımsamış olmalılar ki hepsi birden ayağa fırlayıp, "Sayın Angın, bize müsaade" diyerek ellerini uzatmaya başladılar. O kadar küçük odaya, nerede ise Bursa'nın yarısı sığmıştı. Tek sıra halinde odadan ayrıldıktan sonra Angın, **"Kusurumuzu bağışlayın. Aslında bizim de vaktimiz dar. Dediğiniz gibi, üç yılımız yok. Bizim hedefimiz seçimden de önce Kurultay. Yani mayıs.."**

Angın ile konuşmamız, böylece başka herhangi bir "girizgâh" yapmadan başlıyor. SHP Genel Sekreteri, genel merkez içindeki hareketliliğin, giden- gelen kalabalığının "partinin geçiş dönemi yaşamasın"dan kaynaklandığını belirtiyor.

Genel "geçiş dönemi"nin içinde SHP olarak bir de özel geçiş dönemi yaşamak nasıl bir şey?

"Bizim partinin geçtiği geçiş dönemine de bir rahatsızlık göze çarpmıyor. Tabanda göreve talip olma yarışı var. Çünkü müthiş bir kadro zenginliğine sahibiz. Üst derecesine varmıyor.

Angın, eski politikacı ama "12 Mart Muhtırası"nı tarih kitaplarından veya gazete dizi yazılarından öğrenen genç kuşakların bileceği kadar aşina bir isim değil. Bu nedenle, SHP Genel Sekreteri olarak siyasi düşüncelerinden önce siyasi kişiliğini kendi ağzından aktarmak uygun olacak diyoruz.

> *"40 yıldır demokrasinin içindeyiz, peşindeyiz. Ama hâlâ sola şaşı bakıyorlar. Demokrasi iki ayak üstünde durur: Sağ ve sol. Türkiye'de gerçek bir demokrat sağ oluşsa, siyasal demokrasinin yerleşmesi için büyük zaman kazanılmış olur."*

si seçilmiştim. Dört yıl bu görevi sürdürdüm. Erken seçim kararına 1977'de karşı çıkan grup da yine ben oldum."

— Niye karşı çıktınız?

"MC elinde 70 sente muhtaç olan kaynakların sonuna gelinmişti. Ülke yokluk içine düşmüştü. Ancak kırsal kesim bunun etkisini fazla hissetmemişti. O yazın MC ile geçirilmesi, sağın kesinlikle tüm ülkenin gözünde tükenmesi demek olacaktı. Dolayısı ile sosyal demokratlar tek alternatif olarak halk tarafından iktidara gelebilecekti."

— Erken seçimlerde aday oldunuz mu?

"Oldum. Ancak Sayın Ecevit'e karşı çıkmış bir aday olarak seçilme şansım kısılmıştı. Nitekim, milletvekili seçilemedim."

— Sonra ne yaptınız?

"Emekli oldum. Öğrencilik sırasındaki memuriyetim nedeni ile sürem yetmişti. Anadolu Bankası Yönetim Kurulu Başkanlığı, daha sonra da Emlak Kredi Bankası Yönetim Kurulu üyeliği yaptım. Ancak MC gelince bu görevden alındım."

— 12 Eylül geldiğinde ne yapıyordunuz?

"İşsizdim. Avukatlık yapmayı göze alamamıştım. 1969'da cübbeyi çıkarmıştım. Ancak bu 24 Ocak Kararları, emekli maaşı ile idare etmeyi olanaksız kıldı. Ogullarımın ikisi de okuyordu. Eşim çalışmıyordu. Bu nedenle fazla istemesem de yeniden avukatlığa başladım. 14 yıl sonra."

— Partiler kuruluyorken görev önerdiler mi?

"Evet. Ancak bir görev almak istemedim. Çünkü maddi bakımdan rahat değildim. Siyaset yapmak için geçim sorununu belli ölçüde halletmiş olmak gerektiğine inanıyorum."

— Halkçı Parti'den teklif aldınız mı?

"Doğrudan değil. Dolaylı biçimde aday olmamı iletmişlerdi. Kabul etmedim."

"Avrupa'da kimsenin, demokrasiyi yaşatmak gibi bir amacı da sorumluluğu da yok. Kurumlarına engel konulsa bile, gelenekleri ile oralarda demokrasi yaşamaya devam eder."

— SODEP'e niye girdiniz?

"Siyaset dışında kalmam doğrusu bu ya, çevremde biraz garip karşılanıyordum. Otuz yıla yakın süre politikacı olan bir kişinin politika dışı kalmasını ertaf her nasılsa yadırgıyor. Bu yüzden **Vedat Dalokay, Kemal Okyay** ve ben, üçümüz birlikte partiye kaydolduk."

— Görev almadınız mı?

"İl kongresine delege oldum. Ancak bu kongrede geçmişi anımsatan manzaralarla karşılaştım. Biraz rahatsız oldum. İki hizip vardı. Hiçbir ciddi fikir tabanına dayanmayan, yalnızca kişisel zıtlaşmadan kaynaklanan bu hizip görüntüsü beni rahatsız etmişti. Bu yüzden sade üye olmakta kararlı idim. Ancak, dedim ya çevremden ısrarlar oluyordu. **Ferhat Arslantaş** arkadaşım, MKYK'ya aday gösterme kararı ile kapımı çaldı. Üç büyük il ile görüşmeler yaptığını, adım üzerinde anlaşma sağladığını belirtiyordu. O zaman bir otokritik yapmak durumunda kaldım. Eski politik yaşamımla ilgili olarak kendimle hesaplaştım. Ve kendi gözümde akladım kendimi. Bir deneyimim varsa bunu üyesi olduğum partinin hizmetine sunmalı idim. Kurultay'da MKYK üyeliğine seçildim. Birkaç gün sonra Sayın İnönü bir sabah kahvaltısına çağırdı."

— Erdal İnönü ile daha önceden tanışıklığınız vardı herhalde...

"Hayır, ilk kez karşılaşıyordum."

— Babası ile yakından tanıştığınız, hizmetinde çalıştığınız halde, tanışamamıştınız.

"Hayır, hatta genel başkan seçildiğinde bile, izdihamdan kendisini kutlayamamıştım. Uzatmayalım, kahvaltıda buluştuk. Şimdi sizin yaptığınız gibi bana, özgeçmişimi sordu. Anlattım. Bittiğinde, "Arkadaşlarımla birlikte, sizin genel sekreterlik görevini almanızı düşündük. Bu görevi almanızı rica ediyorum" dedi. Bunun onurlu bir görev olduğunu, ancak bürosu olan bir kimsenin tam gün partide çalışamayacağını belirttim. Başışlayın, dedim. Ancak sözü uzatmayalım, çevrenin ve bazı yakın eski politika arkadaşlarımın sürekli ısrarı ile ilk Kurultay'a dek bu görevden kaçınmanın doğru olmayacağını düşünüp aday oldum, bu göreve seçildim."

— Önümüzde ara seçimleri var. Sayın İnönü de, siz de herhalde aday olacaksınız..

"Bu konuyu hiç düşünmedim inanın ki. Yalnız, ara seçimlere genel seçimmiş gibi hazırlanıyoruz. Bu konudaki hazırlıklara şimdiden başladık. Sayın İnönü aday olabilir. Ama dediğim gibi henüz bu gibi konular erken."

— Peki DSP ile temel ayrılığınız size göre nedir?

"İzin verirseniz, o konuya girmek istemiyorum. Ben ileride birleşme umudunu korumak istiyorum. Çünkü Türkiye'nin en önemli sorunu demokrasidir, insan haklarıdır, bunların çağdaş boyutlara ulaştırılmasıdır. Türkiye bu iki unsurun mücadelesini Avrupalı parlamenterlere, Avrupa ülkelerine bırakamaz."

— Tabandan örgütlenme yönünden SHP'nin eksiği var mı?

— "Birleşme için iki partinin topladığı kurultaylara gelenler tabandı. Bunlar daha geniş taban içinde seçilme gelmiş delegelerdi. Onlar, yukarıdan seçme, atama ile toplanmadı ki..."

— Bir de program konusu var.

— Programı kitleler yapmaz. Bir veya bir kaç kişi bir odaya kapanır programı hazırlarlar. Taban diye bir sinemaya toplanan 600 kişi yazmadı bu programı."

— Peki DSP ile temel ayrılığınız size göre nedir?

"İzin verirseniz, o konuya girmek istemiyorum. Ben ileride birleşme umudunu korumak istiyorum. Çünkü Türkiye'nin en önemli sorunu demokrasidir, insan haklarıdır, bunların çağdaş boyutlara ulaştırılmasıdır. Türkiye bu iki unsurun mücadelesini Avrupalı parlamenterlere, Avrupa ülkelerine bırakamaz."

— Konuyu biraz değiştirmek üzere, ekonomik gidişatın kötülükli boyutlara ulaşması ile genel seçimlerin erkene alınması söz konusu ediliyor zaman zaman. Bu konuda ne dersiniz?

— "ANAP iktidarının bir erken seçime yanaşacağını sanmıyorum. 1977'de seçimler erkene alındı, ama 4-5 ay önceye alınmış bir erken seçimdi."

— Efendim, son bir soru, Size göre hangi özelliğiniz nedeni ile bu göreve getirilmiş oldunuz?

"Herhalde arkadaşlarım, yansızlık yönümü ön planda düşünmüşlerdir. Bilmem ki..."

— İsmet İnönü'ye yakınlığınız, daha da önemlisi Sayın Ecevit'le geçmişteki yoğun görüş ayrılığınızın bu görevle gelmenizde etkisi olmamış mıdır?

— "Geçmişte olanlar geçmişte kaldı. Şimdi demokratik sol kitlelerin tek çatı altında toplanıp, iktidara yürümeleridir önemli olan..." □

İÇİMİZDEN BİRİLERİ...

HİKMET ÇETİNKAYA

Çoban Ahmet ünlü oldu

Ünlü olduktan sonra kendisine soru soran her gazeteciden 500 lira para alarak olayı anlatan Çoban Ahmet.

Olay Çanakkale'nin Biga ilçesinin Kozçeşme kasabasında meydana geldi. Böylece siyasal yaşamımıza okuma yazması olmayan "Çoban Ahmet" adlı bir köylü yurttaşımız da katıldı. Biga Asliye Hukuk Mahkemesi'nde süren dava, kimilerine göre ANAP-DYP çatışması, kimilerine göre kasabadaki "muziplerin" bir oyunu. Ama kim ne derse desin, Çoban Ahmet "ünlüler korusu"nda yerini aldı artık. Gazeteci arkadaşımız Turhan Narler'den rica edip, olayın aslını öğrendik. Bugünlerde bazı gazetelerimizin birinci sayfasını "işgal" eden Çoban Ahmet'in öyküsünü resmi tutanaktan okuyalım:

"20 Ağusts 1985 akşamı saat 20.30 sıralarında Belediye Baş Katibi İsmail Bilgin kahvede çardak altında otururken, Çoban Ahmet Yüksel tam dört defa 'yellenmiştir.' Sanık Ahmet Yüksel, Belediye Ceza Tenbihnamesi'nin 36. maddesine aykırı olarak umuma mahsus kahve önünde, bizzat başkâtibin yanından geçerken, alenî olarak dört defa yellendiği için 1500 lira para cezası ödemeye..." Kozçeşme Belediye Başkanı İbrahim Yılmaz, olayı duyunca tutanağa el koydu. Sonra "Olmaz böyle şey" deyip, tutanağı yırttırdı. Ancak olay kasabada duyulmuştu. Başkana göre, "olayı" bundan sonra kızıştıranlar muhalifleriydi.

Başkanın muhalifleri DYP'li olarak tanımlıyorlardı. DYP'liler Çoban Ahmet Yüksel'in elinden tutup, Çanakkale'ye getirdiler ve kendisine bir avukat tuttular. Ardından da gazetecilere haber saldılar. Çoban Ahmet'e Belediye Başkâtibi İsmail Bilgin aleyhine Biga Asliye Hukuk Mahkemesi'nde 600 bin liralık tazminat davası açtırdılar. Kozçeşme Belediye Başkanı İbrahim Yılmaz, şimdi kendisini arayan gazetecilere şöyle diyor:

— Aslında bizim başkâtip, adam 'şey' yapınca zabıt tutup, para cezası kesmiş. Ben duruma müdahale ettim. Bu Çoban Ahmet cahilin biridir. Şimdi DYP'li olup çıkmış. Ufacık bir işi siz gazeteciler büyüttünüz de, büyüttünüz. Çoban Ahmet'e gelince... Ünlü olduğundan beri gazetecilerden önce 500 lira alıyor, sonra da şöyle konuşuyor:

— Başkâtip benim bir zaman kümesten tavuklarımı alıp kaçmişti. Ben de onu mahkemeye vermiştim. Ama tavuklarımı aldığını ispatlayamamıştım. Kahvenin önünden geçerken 'şey' yaptığım doğrudur. Bana ceza kesti. Ben de onu mahkemeye verdim. Evet, bu ilginç bir dava, önümüzdeki günlerde sonuçlanacak. Bakalım Çoban Ahmet bu kez açtığı davayı kazanacak mı? □

Genç bir işsiz ve Başbakan

Orta boylu, sakalları uzamış bir genç. O büyük otelin önünde bekliyor her gün.

— Her sabah kaçta geliyorsun?
— Saat yedide.
— Bütün gün burada mısın?
— Evet...

Emin Yücel *lise mezunu. Aylarca iş aramış, bulamamış. Sonunda kartpostal satıcılığına başlamış. Turistlere gün boyu kartpostal satmaya çalışıyor...*

— Ne kazanıyorsun günde?
— 500-1000 lira arası.
— Hayatından memnun musun?
— Eh, idare ediyor... Ama kışın işler düşüyor. Turistler azalıyor. Emin Yücel'den ayrılıyoruz. Gazetelerde "küçücük bir haber" gözümüze ilişiyor Başbakan Turgut Özal'a Dinar'da "zam, zam" diye gösteri yapmış vatandaşlar. Tam o sırada, lise mezunu bir kız şöyle seslenmiş:

— Sayın Başbakan, iş istiyorum. Özal:
— Ne işi istiyorsun?
— Liseyi bitireli üç yıl oldu, hâlâ iş bulamadım..

Özal çok kızdı bu sözlere ve iş isteyen genç kıza şöyle dedi:

— Liseyi bitirdin diye herkes sana iş vermeye mecbur mu?

Aynı gün Devlet Bakanı Tinaz Titiz de "işsizlik" konusuna şöyle değiniyordu:

— İşsizlik sorununu bir pasta olarak düşünmek lazım. Bu pasta çeşitli dilimlerden oluşur. Her dilimin yapısı, iş bulabilmesi için gerekli şartlar ve bu şartları sağlayacak tedbirler birbirinden farklıdır. Başlatacağımız söz konusu uygulamayla bütün işsizlere değil, sadece belli formasyonlara sahip genç işsizlere piyasanın ihtiyaç duyduğu işçilik vasıflarını kazandırmayı ve bu yolla istihdam imkânına kavuşmalarını sağlamayı amaçlıyoruz. □

Örnekleri gittikçe azalıyor

"Usta bürokrat" dört yıldır yok

Av. Macide (AYTÜR) Alpen

"Usta Bürokratın Ölümü"nün üzerinden dört yıl geçti. İş Bankası Yönetim Kurulu Başkanı olarak Lüleburgaz'da açılışı yapılan törende, 8 Kasım 1981'de saat 11.30'da hastalandı. Tüm çabalara rağmen kurtarılamayarak 11 Kasım 1981 Çarşamba günü 23.05'te öldü. 15 Kasım 1981 günü canından çok sevdiği devletin özenle hazırladığı törenle Aşiyan'da toprağa verildi.

Memduh Aytür niteliklerinde kişilere artık rastlamak olanağı pek yok. Toplum olarak da bu tür kişilikleri özendirmiyoruz. Devleti devlet yapan hizmetlilere vefalı ve kadirşinas değiliz. Devlete hizmet etmeyi vatan borcu sayanları, onur duyanları, anarak ödüllendirmek geleneğimiz yok. Geçenlerde 25. kuruluş yıldönümü kutlanan Devlet Planlama Teşkilatı'nda 2 defa müsteşarlık görevinde bulunan, *"Kalkınma Hukuku"* teriminin isim babası, *"Kalkınma Yarışı ve Türkiye"* kitabının yazarı kendisini *"Memduh Aytür, İstanbul'da doğdu (1919). Çiftçi Şevket Aytür ile Azize Hanımın oğludur. İlk öğrenimini Bakırköy'e bağlı Osmaniye köyü okulunda, orta öğrenimini İstanbul Erkek Lisesi'nde gördü. 1938 yılında Siyasal Bilgiler Okulunu bitirdi. Mesleğe Ziraat Bankası İstanbul Şubesi'nde başladı, kısa bir süre sonra müfettiş yardımcısı olarak Maliye Bakanlığı'na geçti, sonra Maliye Müfettişliğine atandı, on dört yıl bu görevde kaldı (1942-1956). Bu dönemde İngiltere'ye staja gitti, Bütçe ve Gelirler Genel Müdürlüğü yardımcılıklarında, Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı Denetleme Kurulu Üye ve Başkanlığı'nda bulundu, "Fahri Maliye Müfettişi" olarak Maliye Müfettişliği'nden ayrıldı. Hazine Umum Müdürü oldu (1956-1958). Bu görevinden istifa ederek ayrıldıktan sonra Maliye Tetkik Kurulu Başkanlığı, Cumhuriyet Merkez Bankası Genel Müdürlüğü, Washington Ekonomi Heyeti Başdelegeliği görevlerinde bulundu (1959-1963). Yurda dönünce ilkin Hazine ve Milletlerarası İktisadi İşbirliği Teşkilatı Genel Sekreterliği'ne, sonra Maliye Müsteşarlığı'na, bir süre sonra da Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'na atandı (1963-1966). Kendi isteği ile müsteşarlıktan ayrıldı. Merkez Bankası İstişare Kurulu üyeliğinde bulundu. Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'nde "Para ve Kredi", Orta Doğu Amme Enstitüsü'nde "Planlama ve Yönetim İlişkileri" derslerini okuttu. Daha sonra 2. defa Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'na getirildi. 2. ve 3. Beş Yıllık Planları hazırladı. Sonra Paris'te bulunan "Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı"na (OECD) Büyükelçi olarak atandı. 1981 nisanında Türkiye İş Bankası Yönetim Kurulu Başkanlığı'na seçildi. Bu göreve başladığında kamu görevlerinin sonuncusu olan büyükelçilikten kendi istemi ile emekli oldu"* diye anlatır.

Memduh Aytür, devlete güç katmış büyük memurlardan biri idi. Demokratik bir devlet anlayışı vardı.

Atatürk tutkunu idi. Büyük Ata'nın 100. doğum yıldönümü için düzenlenen uluslararası sempozyumun açılışını T. İş Bankası Yönetim Kurulu Başkanı olarak yapacaktı. Heyecan ve özenle İngilizce ve Türkçe olarak hazırladığı metnin Türkçesinde; *"Mensup olduğum kuşak, eserlerini yaşamış, anılarını taze tutmuş kimselerdir. Onlardan biri olarak anıların sıcaklığına yakın kalmak istiyorum"* diyor ve devam ediyor. *"....Mustafa Kemal Atatürk, hayatı boyunca, kendisini göreve hazır tutmaya, hazırlığından ülkesini yararlandırmaya dikkat etmiştir. Hazırlanmaktan şunu kastediyorum. Aklın yolunu seçmek, bilim ve tekniğin verilerini kullanmak, kendisine, yurdunun insanlarına güvenmek, sorunları tanımak, araçları seçmek ve amaçları açıklamakta gecikmemek. Bunları serinkanlılıkla, kitlelerin katılışı ile seferber etmek"*. Sözlerini bitirirken, *"Atatürk'ün Türk devletine getirdiği düzen, sağladığı değişimler ve iç güvenlik sayesinde Türkiye, zamanın, dünya ekonomi krizi gibi güçlüklerine rağmen, modern sanayi ile daha o zaman tanışmıştır. Dokuma, şeker, un, kâğıt, çelik ve savunma sanayii, bankalar sistemi, araştırma kurumları meydana getirilmiştir. Prof. Rostow, çok anılan eserinde Türkiye'nin kalkış "Take-off" aşamasına bu sıralarda girdiğini söyler.*

Bu gün eserlerini, ülkeye kazandırdıklarını kendisine layık bir vekar içinde değerlendirmeye hazırlanmış bulunuyoruz. Ülkenin içinde bulunduğu mali ve iktisadi güçlükleri ATATÜRK inkılaplarının öğretilerine sadık politikalarla aşma yoluna girdiğimizi görüyoruz. Bize emanet ettiği metotlarla, bilimsel yaklaşımla, Türkiye'nin potansiyelinin işleneceğine inanıyoruz, öğünüyoruz, çalışıyoruz, güveniyoruz" diyor ve yılmaz bir azimle çalışıyordu. Yazıyordu, okuyordu, çiziyordu, öğreniyor ve öğretiyordu. Yurdunun, hizmetlerinin, görevlerinin âşığı idi. Göçen değerlerin acısına, özlemine onun eserleri yaşatılarak dayanılabiliyor. Ben de O'nunla çalışanlarla O'nu tanıyanlarla konuştum.

—*"Yaman bir deniz tarihi meraklısı idi. PREVEZE, CERBE, İNEBAHTI, SKAJERRAK, CUŞİMA gibi deniz savaşlarında beni sınardı..." "1939'da başlayan II. Dünya Savaşı sürerken, özellikle 1940'dan sonra Memduh'u en çok ilgilendiren ve benden öğrenmek istediği şey, savaşın gidişi ve sonucu hakkında değerlendirmelerdir. İkimizin de bu ortak anlayışımızda vardığımız sonuç Okyanus devletlerinin önünde sonunda mihver devletleri yenilgiye uğratacakları idi. Genç bir maliyeci olarak onun bu sağlam askeri ve stratejik görüşünün değerini belirtmek isterim. Bunu deniz tarihine olan hevesine borçlu olsa gerek. 1946'da başlayan çoğulcu demokrasimizin akışı içinde bir bürokrat olarak yerini ve yöntemini hiç değiştirmeyenlerden biri o idi.* ***(Çocukluk arkadaşı emekli Tümamiral Sn. Cavit Bengisu)***

—Çok iyi bir yönetici idi. Maiyetinde çalışanlara yetki verir, onları dinler, her şeyden evvel, onları üst amirlerine karşı her yerde korurdu. Devlet için, devlete her şeyini vakfetmiş bir kimse olarak Maliye Bakanlığı'nda senelerce şükranla anılacaktır. ***(Devlet Bakanı Sn. Kaya Erdem)***

—"...Yurda İskenderun Demir-Çelik'i, İzmir Aliağa Rafineri'sini, Seydişehir Alüminyum Tesisleriyle diğerlerini kazandıran O'dur. Büyük, olgunluk, kibarlık örneği kardeşimizin kaybı, yalnız bizler için değil, vatan için de kayıp." ***(Eski Başbakanlardan merhum Sn. Suat Hayri Ürgüplü)***

—"Türkiye'de devlet memuru makam ve mevkiinden güç alır. Büyük memur devlete güç katar. Herkes bakan olabilir, ama herkes büyük memur olamaz. Memduh Aytür, devlete güç katmış olan büyük memurlardan biriydi. Büyük devlet hadimi idi. Memduh Aytür'ün devlet anlayışı ve devlete verdiği önem devlete bağlılığı, sadakati bu günlerde memleketimizde geçerli görünen devlet anlayışı ve kavramı ile bir değil. Devleti topluma hizmet edecek, yararlı olabilecek, ülkenin sürekli ve devamlı varlığı şeklinde anlıyordu. Bu bakımdan da demokratik bir devlet anlayışı vardı. Halka hizmet topluma hizmetin bir sürekli, devamlı unsuru olarak devlet vardı O'nun nazarında... O'nun zamanında Planlama Teşkilatı'nın kütüphanesi adeta ilk defa teşekkül etti. Bütün yerli yayınlar, yabancı dildeki planlama ile ilgili olanlar, bilhassa ve diğer bütün genel konularda bütün önemli eserler sanırım kendi teşebbüsü ile o zaman toplanmıştı. ***(Sn. Prof. Dr. Lütfü Duran)***

Memduh Aytür Türkiye tarihine geçecek kişidir. Örneği gittikçe azalan gerçek bürokratlardan biriydi o.

—"O"nun adına bir devlet bursu konulmalıdır. Çünkü o belli bir devlet mesajı vermiş kişidir. Türkiye'nin büyük değişmeler gösterdiği, büyük kararlar aldığı, dünyanın, Türkiye etrafındaki dünyanın değiştiği devrelerde, Türkiye'de, Türk idaresinde, Türk maliyesinde en önemli rolü oynamış ve bunu hakikaten çok cesaretle, çok bilgiyle, zaman zaman belki lüzumsuz kaygılarla yapmaya çalışmış bir kişi. Heyecanı, dürüstlüğü çok önemli. Daha iyisi nasıl yapılabilir arayışı önemli. O'nu bir insan olarak araştırmakta fayda var. İnsanların tarihi böyle zenginleşiyor. İsminin devam edebilmesi için Türkiye içinde ve dışında maliyenin yetiştireceği insanlara "MEMDUH AYTÜR" bursu şeklinde bir burs verilmesi O'nun hatırasına yapılabilecek en iyi şey. Aynı zamanda genç ve yetenekli kamu görevlilerini teşvik edici bir yöntem. ***(Sn. Atilla Karaosmanoğlu-Dünya Bankası Asya İşlerinden Sorumlu Başkan Yardımcısı.)***

—"Memduh Bey unutulmamalıdır. Memduh Bey kamu görevinde bilinci ve sorumluluğu çok derinden hisseden bir kişiydi. Fikirlerini savunmada çok cesurdu. Benim tanığı olmadığım, ama ikinci ağızdan duyduğum şu sözleri o dönemde ondan başka hiç kimsenin söyleyebileceğini sanmıyorum. Yüksek Planlama Kurulu'nda din görevlilerinin kamu hizmetlisi sayılması isteniyor ve savunuluyormuş. Memduh Bey, "Hilafet döneminde bile imamet bir kamu hizmeti sayılmamıştır. Cumhuriyet döneminde bunu istemeye kimsenin hakkı yoktur" demiş." ***(Sn. Osman Nuri Torun - Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş. Mali Koordinatörü).***

—"Memduh Aytür, Türkiye tarihine geçecek kişidir. Örneği gittikçe azalan gerçek bürokratın bütün iyi ve olumlu yanları ile birlikte göçüp gitmesi beni öylesine etkilemiş olmalı ki, pek yapmadığım bir şeyi yaparak O'nun ardından bir şeyler yazmadan yapamadım." ***(Sn. Prof. Dr. Mümtaz Soysal)***

Memduh Aytür — Devlet için, devlete her şeyini vermişti.

ZİRVE SONRASI

Sovyetler Birliği ve ABD liderleri, Cenevre'nin soğuk ayazından sonra geldikleri Château Fleur d'Eau'da şöminenin başında başbaşa görüşmeler yaptılar. Daha sonra birçok ülkenin lideri, zirveye ilişkin yorumlarında, Reagan-Gorbaçov zirvesinin gerçek niteliğinin iki liderin özel görüşmelerinde gizli olduğunu söyleyecekti.

Zirve'nin karnesi

Amerikan Newsweek dergisi, bu haftaki sayısında Reagan ve Gorbaçov arasında Cenevre'de gerçekleşen zirveye ilişkin haber ve yorumlara geniş yer ayırdı. Cenevre'de, çözüm bekleyen birçok önemli konuda çok az bir ilerleme kaydedildiğini belirten Newsweek'in zirveye ilişkin yorumu şöyle:

Hem Reagan hem de Gorbaçov, Cenevre'ye stratejik savunma konusunda karşısındakinin görüşlerini değiştirmek amacıyla gittiler. Ama ikisi de amacına ulaşamadı. Reagan, Gorbaçov'u Stratejik Savunma Girişimi'nin Sovyetler'i tehdit eden, ilk vuruş olanağını ABD'ye vererek Sovyetler'i güçsüz bırakmayı hedef alan bir program olmadığına inandırmak istiyordu. Gorbaçov ise, Yıldız Savaşları'nın ABD üzerinde, nükleer saldırılarına girişebileceği bir şemsiye oluşturacağı ve bu teknolojinin Sovyet uydularına ve dünyadaki hedeflere karşı da kullanılabileceği yolundaki inançlarında ısrar ediyordu. Zirve sona erdikten sonra, Gorbaçov, **"Eğer Yıldız Savaşları'na son verilmezse, silahların kontrolü konusunda her türlü girişim, boşa çıkar"** diyecekti. İki lider, kimyasal ve nükleer silahları diplomatik bir dille kınayıp kaza ile çıkabilecek bir nükleer savaşı önlemek için daha somut adımlar atacaklarına ilişkin anlaşmaya vardılar. Silahların kontrolü konusunda anlaştıkları noktalar, nükleer bir savaşın kazanılamaz olduğu ve Cenevre'deki silahsızlanma görüşmelerinin "hızlandırılması" gerektiği idi. Zirvede Avrupa'daki nükleer silahların sınırlanması ve nükleer silahlarda karşılıklı yüzde 50 indirim konusunda ilke anlaşmasına varıldı. Ancak bu konularda kâğıt üzerinde anlaşmaya varılması için çözümlenmesi gereken sorunların hiçbirini çözümleyemediler.

Bölgesel çatışmalar

Reagan, Gorbaçov'a SSCB ve müttefiklerinin Üçüncü Dünya'daki sorunlu bölgelere müdahalesinin ABD'de Sovyetler Birliği'nin yayılmacı bir güç olduğuna ilişkin görüşlere cesaret verdiğini söyledi. Gorbaçov, Ortodoksça bir Marksist tutum göstererek, Reagan'a Üçüncü Dünya'daki çatışmalarının yerel tarihe ve sosyoekonomik koşullara dayandığını" söyledi. Gorbaçov, "Üçüncü Dünya'daki çatışmalardan Sovyetler Birliği'ni sorumlu tutanların sorumsuz ve aptallıklarından dolayı suçlu olduklarını", söyledi. Bu umutsuzca tartışmaların sonucunda iki lider, bölgesel çatışmalar konusundaki görüşmeleri bakanlıklar düzeyinde sürdürmeyi kararlaştırdılar. Gorbaçov'un ABD'yi, Afganistan'daki ve Nikaragua'daki asileri desteklediği için devlet terörü ile suçlaması nedeniyle, terörle savaş konusunda bir anlaşma sağlanmadı.

İnsan hakları

ABD lideri, Gorbaçov'la ikili görüşmelerinden birinde insan hakları konusunu gündeme getirdi. Böylece Sovyetler'i sorguya çekmeyi planlıyordu. ABD lideri, Gorbaçov'a "Sovyetler'deki insan hakları ihlalleri, ilişkilerin iyileşmesi için engel oluşturuyor. Ama yine de ABD, bu konuda sessiz bir diplomasi izleyecek ve bunu propaganda olarak kullanmayacak" dedi. ABD'li yetkililer, bu tutumun meyvelerinin gelecekte toplanacağını belirtiyor. Ancak Gorbaçov, Reagan'ın insan haklarının ihlaline ilişkin görüşlerini paylaşmadı. Gorbaçov, zirvede ülkesinde Yahudi sorunu olmadığını söyleyerek, zirveden sonraki basın toplantısında, "Eğer iki taraf silahsızlanma konusunda anlaşmaya varırlarsa, insan hakları gibi konularda daha kolay anlaşmaya varılır" diyecekti.

İkili ilişkiler

Zirvede ikili ilişkilere ayrılan zaman sınırlıydı, ama Cenevre'de elle tutulur anlaşmalara varılan tek alan bu oldu. Reagan ve Gorbaçov, karşılıklı olarak konsoloslukların sayısını arttırmak ve kültür alışverişi konularında somut bir anlaşma sağlayabildiler. İki ülke arasında, Kiev ve New York'ta yeni konsolosluklar açılması konusunda bir anlaşma imzalandı. Zirvenin bitiminden bir gün sonra da, iki ülke arasında ticari uçuşların başlatılması kararlaştırıldı. Yeni bir KAL-007 faciasının önlenmesi için de hava güvenliği anlaşmasına varıldı. Zirveden çıkan belki de en önemli sonuç, iki liderin birbirlerinin ülkelerini ziyaret etmelerinin kararlaştırılmış olması. Gorbaçov, 1986'da ABD'yi, Reagan da 1987'de Sovyetler Birliği'ni ziyaret edecek." □

Zirve'nin sembolik başarısı

TIME dergisi, bu haftaki sayısında Reagan - Gorbaçov zirvesini içerik açısından oldukça ayrıntılı bilgiler ve özgün fotoğraflarla yansıtıyor. TIME'in Beyaz Saray fotoğrafçısı Dawid Hume Kennerly, iki lider arasındaki tarihi buluşmayı en yakından görüntüleyen tek foto muhabiri oldu. ABD'nin eski Başkanı Jimmy Carter ve eski SSCB liderlerinden Leonid Brejnev arasında 1979 yılında Viyana'da yapılan en son zirveye katılan, o dönemin TIME muhabiri ve şimdi derginin Washington bürosu sorumlusu olan, silahsızlanma konusundaki deneyimli gazeteci Strobe Talbott iki günlük zirve görüşmelerini, tarafların daha ilk karedeki manevraları olarak nitelendiriyor.

TIME'ın zirveyle ilgili yorumu şöyle:

"Diplomasinin yasal ve yeri doldurulamaz bir bölümü sembolizmdir. Şunu unutmamak gerekir, bu dünyada birbirine ters düşen, çatışan ya da varlıklarını sürdüren sistemlerle birlikte, onları savunan ya da onlara ters düşen insanlar da vardır. İnsan unsuru, büyük devlet adamlarının bir araya geldiği bu tür zirvelerde büyük önem taşır.

İşte geçen hafta Cenevre zirvesinde gözden kaçırılmaması gereken nokta, iki liderin resmi görüşmeler sırasında, normal programın dışına çıkarak, 5 saat süreyle baş başa kalmalarıydı.

Liderlerin gösterdikleri kişisel çaba, böylelikle zirveyi "sembolik" bir başarıya götürdü.

Aslında taraflar temel bazı sorunlarda aralarındaki görüş ayrılıklarını gideremedikleri gibi, nükleer silahların indirimi alanında da hiçbir somut gelişme kaydedemediler. Zirvede iki liderin kabul ettiği, silahsızlanma görüşmelerinin hızlandırılması kararının, uygulanma şansının olup olmadığı da tartışma konusu. Nitekim ABD ve SSCB heyetleri arasında Cenevre'de sürdürülen silahsızlanma görüşmelerine uzun süredir katılan Amerikalı bir silahsızlanma uzmanı bu konudaki görüşlerini şöyle açıklıyor:

'Patronlarımızın bize başarı ve şans dileğinde bulunmaları hoş bir davranış, ama bundan sonra işimiz, şimdikinden çok daha zor olacak.'

Reagan ve Gorbaçov tarafından yayımlanan ortak bildiride, silahsızlanma konusundaki görüş ayrılıklarının giderilmesi için, Cenevre görüşmelerinin hızlandırılması kararlaştırıldı, ama tarafların silah indirimi konusunda daha önce getirdiği önerilerin ilerisine gidilmedi. ABD ve SSCB heyetleri ilke olarak nükleer silahların yüzde 50 oranında indirilmesi fikri üzerinde birleştiler. Ama ayrıntıya girmedikleri için çözümlenmesi gereken birçok teknik sorun, geride kaldı. (Pazarlık sırasında bombardıman uçaklarında bulunan yerçekimli bombalar, füzelerin taşıdığı nükleer savaş başlıklarıyla aynı kategoride mi kabul edilecek? Avrupa'daki orta menzilli füzelerin dondurulması fikri, iki tarafça da geçici olarak kabul gördü. Ama dondurma kapsamına alınacak füzeler hangileri?)

Zirvede, en kritik sorunu oluşturan Yıldız Savaşları olarak da adlandırılan Stratejik Savunma Girişimi projesiyle ilgili olarak taraflar daha önceki pozisyonlarını korudular. Bir Amerikalı yetkili, aslında zirvede tarafların vardığı anlaşmanın, dönemin SSCB Dışişleri Bakanı Andrei Gromiko ve ABD Dışişleri Bakanı George Shultz arasında 8 Ocak 1985'te Cenevre'de imzalanan, silahsızlanma görüşmelerine devam edilmesi yolundaki anlaşmayı yeniden teyit ettiğini belirtiyor.

Reagan'la birlikte Cenevre'ye giden bazı Amerikalı yetkililer, ortak açıklamada, 1972 tarihli ABM Antlaşmasına yer verilmemesinden dolayı hayal kırıklığına kapıldılar. Zirve sırasında Cenevre'de bulunan ABD Savunma Bakanı yardımcılarından Richard Perle, ABM Antlaşmasını bir tabu halne getirmediklerini söyledi. Perle, ABD yönetiminin Stratejik Savunma Girişimini kısıtlar şekilde yorumlanmasını için ABM Antlaşmasının ortak açıklamada yer almamasını istediğini söyledi.

Sovyetler Birliği'nin en ünlü ABD uzmanı Georgi Arbatov, 'zirve toplantısının iki ülke arasındaki ilişkilerin gelecekte iyileşmesi olanağını arttırdığını' belirtiyor.

Reagan ve Gorbaçov, silahsızlanma başta olmak üzere birçok temel konuda anlaşmaya varamamalarına rağmen, aralarındaki soruları çözmek için birbirlerine zaman tanıdılar. İşte sembolik başarı da burada yatıyor. □

ABD Başkanı Reagan'ın, Sovyet lider Gorbaçov ile ilk tanışma fasını tamamladıktan sonra oldukça rahatlamış olduğu gözleniyor. Reagan biraz sonra Château Fleur d'Eau'nun bu salonunda Gorbaçov'u karşılayacak ve iki lider ilk başbaşa görüşmelerine başlayacaklar.

The New York Times

Cenevre ruhu

Amerika'nın üçüncü en yüksek tirajlı gazetesi olan New York Times Washington Post gibi, ülkenin iç politikasında etkili bir rol oynuyor. Yerel gazetelerin ağırlık taşıdığı ABD'de, New York Times ülke çapında yayımlanıyor. New York Times, uluslararası olayları ayrıntılı olarak incelemesi ve dış politika konusundaki yorumlarıyla tüm dünyada tanınıyor.

Cenevre'de iki gün boyunca fena çalışılmadı. Kısır çekişmelerle geçen acı yıllardan sonra Sovyetler Birliği ve Birleşik Amerika'nın liderleri aslında birbirleriyle daha saygılı bir ilişki içinde olmaya gereksindiklerine karar verdiler. Saatler süren ateşli tartışmalar sonunda **Başkan Reagan** ve **Mihail Gorbaçov**'dan her biri karşı tarafın askeri gücünü geliştirmesinden ne denli kaygı duyduğunu, silahlanma yarışının denetlenmesi ve başka alanlardaki rekabet konularının azaltılmasında ortak çıkarları olduğunu teslim ettiler. Bunların hiçbiri şaşırtıcı değil, bu sonuçlar sadece kandillerinden önceki başkanların siyasal tavırlarının doğruluğunu gösteriyor.

Temel tartışma konusu olan silahların denetiminde, uzaya yerleştirilmiş savunma silahlarına ilişkin olarak keskin görüş ayrılıkları olduğunu yeniden dile getirmekten biraz daha fazla bir şey yaptılar. Gelecek yıl ve 1987'de yeniden bir araya gelme kararı silahsızlanma görüşmelerini **"hızlandırmakta"** bir şans tanıyabilir. Anlamlı ölçüde silahların azaltılması için daha birçok üst düzey buluşma gerekecek. Ama Cenevre'de ortaya çıkan olumlu atmosfer de geçici olacağa pek benzemiyor.

Görünür bir gelecekte Sovyetler Birliği'nin lideri olarak kalacağı belli olan Gorbaçov, Moskova'nın sık sık can düşmanı olmakla suçladığı Başkan'ın gerçekte akılcı bir rakip olduğunu gördü. Ve II. Dünya Savaşı sonrasının en keskin antikomünist başkanı olan Reagan ise Sovyet sisteminde, Amerikalıları Sovyetlerle çıkarlarını görüşmekten ve uzlaşmaktan caydırabilecek bir kötülük olmadığını gördü. **Margaret Thatcher**'in hakkı var: Muhafazakarlar Gorbaçov ile iş yapabilirler.

Sovyetlerün Afganistan ve Polonya'ya ilişkin eylemleri ile Reagan'ın SALT II Anlaşması'nı onaylamayı reddedişi unutulmuş değil, ama bunlara artık geçmişte kalmış şeyler gözüyle bakılıyor. ABD toplumu da, SSCB toplumu da şimdiki bu diplomatik canlanmadan daha ileri gitmeye hazırlar.

Gorbaçov yeni Sovyet yönetici kuşağını barış içinde birlikte yaşama ve ABD ile daha iyi ilişkiler içinde olmaya yöneltiyor. Dış ülkelerle olan sorunlarını çözebilirse iç sorunlar üzerinde odaklaşabilecek. Reagan ise büyük popülerliğini Amerikan politikasını Sovyetler Birliği'ne karşı kendisinin başlattığı psikolojik ve ekonomik savaştan uzaklaştırmak için kullanıyor. Aslında her iki yönetim de **"taze bir başlangıç"** yaptılar. Ve herhalde her iki lider de bu yeni girdikleri yolda tutunacaklardır, çünkü her ikisine de siyasal kazanç vaadediyor bu yol.

Yalnızca sekiz aydan beri iş başında bulunan Sovyet lideri hızla, ulusal düzeyde güçlü Amerikan liderininkine denk bir konuma yükseldi. Başkan Reagan'la akıl yarıştırmış ve gelecek haziranda Amerika'da yine yarıştıracak biri olarak Gorbaçov, Kremlin'de de otoritesini güçlendiriyor. Ve perşembe gecesi Kongre'ye zirveyle ilgili raporunu verme telaşı içindeki Reagan'ın da belirttiği gibi, ABD Başkanı da zirve sayesinde Demokrat Partili rakiplerinin elinden barış sürecine ilişkin silahlarını almış oldu. Artık yasama organındaki mücadelelerinde daha rahat hareket edebilecek ve gelecek yıl Senato'yu kendi denetimine almayı bekleyecek.

Bütün bunlar silahların denetlenmesi, Afganistan ya da Nikaragua gibi konularda hemen ilerleme kaydetmenin güvencesi değil elbette. Sovyet-Amerikan rekabetine damgasını vurmuş ve artık kurumlaşmış kuşkular, ocakbaşı kibarlığına ya da ustaca ortaya serilmiş kanıtlara kolayca boyun eğecek gibi değil. Ama ulusal çıkarlara ilişkin çatışan görüşler her zaman yeniden tanımlanabilir, yeter ki yönetimin başını çekenler bürokratlarını bu amaca doğru sıkıştırsınlar.

Eğer bu sabah Başkan Reagan, yeni bir Sovyet füzesine ilişkin bir uyarı raporu alırsa hemen Gorbaçov'u hiçkavlarıkla suçlamaması şansı büyüktür. Onun yerine doğrulayurucu bir açıklama talep edecektir. Aynı biçimde, bir ABD bombardıman uçağı Sovyet hava sahasına girdiğinde Gorbaçov'un da füze göndermek yerine özel bir yakınma mesajı yollaması şansı büyüktür. Cenevre zihniyeti işte budur ve bu temel üzerinde, bir şeyler inşa edilebilir. □

Los Angeles Times

Başarının başlangıcı

Federal Almanya'nın eski başbakanlarından Sosyal Demokrat Parti lideri ve Ost Politik'in mimarı Willy Brandt, Cenevre zirvesini "yumuşamanın yeni bir aşamasının başlaması olarak" değerlendiriyor. 1970'li yılların başında, Doğu Bloku ülkeleriyle uzlaşma politikası izlenmesini öneren ve Doğu - Batı yumuşamasının sağlanmasında en büyük rolü oynayan Brandt, bu çalışmalarından dolayı 1971 yılında Nobel Barış Ödülü'nü kazandı.

WILLY BRANDT

Cenevre zirvesi, iki gün içinde ne yapılabilirse onu en üst düzeyde başardı: İki süper devlet arasındaki temel ilişkilerin düzelmesi, yumuşamanın yeni bir aşamasının başlaması.

İki taraf da nükleer bir savaşın kazanılamayacağı ve asla çıkmaması gerektiğinde anlaşılmış durumdalar. Ve askeri bir üstünlük elde etmeye çalışmayacaklar.

Bu demektir ki süper devletler, karşılıklı garantili yıkımdan karşılıklı garantili güvenlik konumuna geçebilmek için işbirliği yapmak zorunda olduklarını kabul ediyorlar. Güvenlik sorunlarında işbirliği, her iki tarafın öldürücü güçlerinin kaçınılmaz bir sonucu olmuş durumda.

Ronald Reagan ve **Mihail Gorbaçov**, temel konumlarındaki görüş ayrıklarını sürdürüyorlar; bu beklenmeliydi. Ama her şeye rağmen birbirlerinin oyun arkadaşı durumundalar ve bir III. Dünya Savaşı'nı imkânsız kılmak üzere birbirleri için vazgeçilmez olduklarının bilincindeler. Silahların denetimi gibi karmaşık bir konunun sonuçlanmamış olması yeterince anlaşılır bir şeydir. Aynı derecede önemli olan, nükleer silahlar ve uzay silahlarıyla ilgili görüşmelerin 8 Ocak 1985'te ABD-SSCB anlaşmasının öngördüğü biçimde hızlandırılacak olmasıdır. Bu görüşme paketi, dış uzayda silahlanma yarışını ve yeryüzü bağlantısını önleme; nükleer silahları sınırlandırma ve azaltma; stratejik istikrarı güçlendirme gibi konuları içermektedir.

Orta menzilli silahlar konusunda -biz Avrupalılar için özel bir önem ve çıkar taşıyan bir konudur bu- ABD tarafından bir ara çözüm fikri ele alınır olmuştur.

Silah sistemlerinde yeni teknolojilerin ortaya çıkması, sorunları daha da karmaşıklaştırıyor. Ama eğer Cenevre ruhu muhafaza edilebilirse bu alanda da çözüm bulma şansı artar.

Kimyasal silahlarda genel ve tam bir yasaklama sağlama arayışı ve daha ileride mevcut kimyasal silah stoklarını ortadan kaldırma niyeti üzerinde anlaşmaya varılmış olması, çok iyi bir gelişmedir. Kimyasal silah stoklarını ortadan kaldırma niyeti üzerinde anlaşmaya varılmış olması, çok iyi bir gelişmedir. Kimyasal silahların üçüncü ülkelerin eline geçmesini önleme çabaları da yeniden dile getirilmiştir. Aynı şekilde nükleer silahları yaygınlaştırmama anlaşmasına uyulacağının belirtilmesi de iyi olmuştur.

Ama çok önemli bir sorun, her iki tarafın da öbürünü nükleer silahlar ve uzay silahları yerleştirmekten, özellikle de yakın bir zamanda konuşulmaya hazır hale gelecek olan uydusavar silahlar yerleştirmekten caydırıp caydıramayacağıdır. Bu olmazsa, silahlanma yarışının sürmesi halinde Cenevre'de ulaşılmış olan sonuçlar bundan hızla zarar görür.

Öte yandan, dünyada güvenliğin sadece askeri değil aynı zamanda ekonomik ve sosyal bir sorun olduğunda da ısrarımızı sürdürmeliyiz. Bölgesel sorunlar üzerinde görüşen uzmanların işbirliği ve ortak sorumluluk anlayışıyla hareket edeceklerini ancak umut edebiliriz.

Aynı mantığın bir uzantısı olarak diyebilirim ki, bir sonraki aşamada başkaları da çevre koruması gibi özgül programlara katılabilmelidirler.

Avrupa'da biz, bunu çeşitli alanlarda sürekli ve yoğun bir diyalog içinde olmanın ne denli önem taşıdığını birinci elden deneylerimizle biliyoruz. Kültür, eğitim, bilim-teknik gibi konularda olduğu kadar, trafik gibi gözle görülmeyen alanlarda anlaşmalar imzalamak, gerilimleri azaltmakta ve Doğu ile Batı arasında güven kurmakta cidi bir katkı sağlayabilir. Bu da silahsızlanmayı daha rahat kılacak bir ortam yaratabilir.

Kısa zamanda özlü ilerlemeler kaydetmeliyiz. Cenevre zirvesinin tam anlamı derhal kendini açığa vurmayabilir, ama bu fırsat kullanılmalı ve bazı belirgin işaretler şimdiden verilmelidir. Bizim Avrupa'da yeni bir yumuşama ve işbirliği dalgasının ivediliği için duyduğumuz gereksinim belki çok güçlü; çünkü biz cephe hattı üzerinde bulunuyoruz -Doğu ve Batı Avrupa olarak- ve tehdidi topraklarımızdan uzaklaştırmak için korkarız bu bize kalan küçük bir umuttur.

İki süper devletin ortak açıklamada, Anti-Balistik Füzeler Anlaşması ve SALT II Anlaşması'na açıkça atıf yapmamış olsalar da uymaya devam edeceklerini belirtmiş olmalarını iyi karşılamanın aşırı bir iyimserlik olmadığını umuyorum.

Cenevre'deki olumlu işaretler temelinde küçük ülkeler arasında Doğu-Batı ilişkilerini yoğunlaştırmalıyız. Küçük ülkeler, yazgılarını bütünüyle süper devletlere bırakmamalıdır.

Dünya yalnızca süper devletlere ait değil. Cenevre buluşmasının ortak açıklamada açıkça dile getirilmemiş olan önemli sonuçlarından biri, işbirliği ve yumuşamanın ekonomik planda etkilerinin yalnızca süper devletler için değil, aynı zamanda dünyanın geri kalan ülkeleri için de söz konusu olmasıdır. Üçüncü Dünya bunda bazı kazançlar sağlayabilir. Askeri amaçlar için harcanan aşırı kaynakların küçük bir yüzdesi bile dünyanın gelişmesi için kullanılabilse mucizeler başarmak işten bile değildir.

İnsan hakları sorunlarına bir çözüm getirileceğine de işbirliği ruhu içinde değinilmiş olması -kısaca da olsa- cesaret verici bir işarettir.

Her iki lider de karşısındakini daha iyi tanımak, anlamak olanağını buldu. Ayrıca yakın gelecekte yeniden buluşmaya karar verdiler. Bu da umut verici bir şeydir.

Zaman içinde belki de yüksek düzeyde bir silahı indirimini öngören bir anlaşma olabilecek. Bununla birlikte, iki taraf da stratejik savunma girişimi konusunda ısrarlı olurlarsa, yeterince büyük bir silah indiriminin nasıl gerçekleştirilebileceğini pek aklım almıyor.

Bundan böyle daha büyük bir çaba sarfetmek gereklidir. Pratik adımlar üzerinde anlaşmaya varmak her zaman kolay olmayabilir. Ama öyle gözüküyor ki Cenevre buluşması, gelecekteki ilerlemeler için sağlam bir zemin oluşturdu. Avrupa, şu anda sürmesini beklediğimiz girişimleri desteklemek üzere kayda değer bir çaba içine girmek durumundadır. Bu, her iki taraftaki, Doğudaki ve Batıdaki Avrupalılara ortaklaşa düşen bir görevdir.

Eğer bazı ılımlı beklentiler yerine gelirse parlak bir gelecek önümüzdedir. 1985 Cenevre Zirvesi, gelecek kuşaklar için başarının başlangıcı olabilir. □

ABD Başkanı Reagan, Sovyet liderden önce geldiği Cenevre'de Gorbaçov'u kısa bir süre bekledi. Daha sonra iki lider birlikte öğle yemeği yediler. İki süper güç liderinin tam karşı karşıya oturdukları bu yemekte, ABD Başkanı ve yardımcıları, Gorbaçov'a bakarken

The Washington Post

Yeni kibarlık

ABD'nin önde gelen prestij gazetelerinden Washington Post, Amerikan iç politikasında etkili bir rol oynuyor. Washington Post, dönemin ABD Başkanı Richard Nixon'ın istifasına yol açan Watergate skandalını ortaya çıkarıştıktan sonra, dünya çapında tanınan ve prestij sağlayan gazete olma unvanını kazandı. ABD'deki Cumhuriyetçi Parti çevreleri, Post'u halen muhalefette bulunan Demokrat Partiye yakın olmakla suçluyorlar. Ancak Post yöneticileri, bu iddiaları şiddetle reddediyorlar.

Sonuç olarak kibar bir zirveydi. Baş başa geçen uzun görüşmeleri sırasında görüş ayrıklarını nasıl dile getirmiş olurlarsa olsunlar, kamuoyu önünde Başkan Reagan ve Genel Sekreter Gorbaçov, aynı anda hem kararlı hem de sevimli bir görünüm vermekte sıkıntı çektiler. Gorbaçov'un perşembe günkü basın toplantısında bir burukluk tonu var gibiydi. Reagan da perşembe günü Kongre'ye yaptığı konuşmada Gorbaçov'a **"rüşveti kelam"** vermiş olduğunu söyledi. Bununla birlikte, yüzeyde samimiyet ve sabır hüküm sürmüştü.

Bu tür şatafatlı zirvelerde her zaman bir riziko vardır: Ya taraflar arasında bir türlü iletişim kurulamaz ya da görüş ayrılıkları yanlış anlamalarla büsbütün genişler. Bu ölçüye vurunca, Başkan'ın ilişkilerde daha kötüye bir gidişe yol açmadan Cenevre'den dönmüş olması bile yeterince olumludur. Gerçekte, her iki lider de birbirleri ni anlamak ve silahların denetlenmesine siyasal bir itilim vermiş olmakla çok daha olumlu bir başarı kaydettiklerini söylediler. Ufuktaki iki zirve de ayrıca güven verici bir olgu.

Kaldı ki az da olsa elle tutulur bazı sonuçlar kayda değer. Bilimsel ve kültürel alanlarda karşılıklı ilişkiler, insancıl düzeyde ve benzeri başka konularda elde edilen olumlu gelişmeler, elbette bir şeydir ama zirvede, Cenevre silahsızlanma görüşmelerinde epeydir tartışılan konularda bile iki li bir anlaşmaya varılamamış olduğu da bir gerçektir. Aynı şekilde zirveden uzun menzilli nükleer silahların denetlenmesi ya da Sovyet-Amerikan rekabetinin merkezinde yer alan bölgesel sorunlara ilişkin herhangi bir karar alınmış olduğunun bir belirtisi de yok.

Kremlin'in zirvede en çok üzerinde durduğu konu olan Stratejik Savunma Girişimi'ni (SDI) durdurmakta başarısızlığına rağmen en küçük değişiklikleri bile başarılı olarak gösterme çabasını anlamak mümkündür. Gorbaçov, basın toplantısında kapının SDI'ye sımsıkı kapalı tutulması gerektiği konusunda ısrarla durdu.

Taarruz silahlarında Sovyetler'in önerdiği "kökenci" indirim de bununla bağımlıydı. Ortak bildiri ise "ortak bir zemin bulunan her alanda" yakın gelecekte bir ilerleme sağlanabileceğinden söz ediyordu. Adı anılan "alanlar" Sovyetler'in öncelik verdikleri uzay silahlarını dışta bırakmakta, ama Amerikalıların öncelik tanıdıkları uzun menzilli nükleer silahlar ve Avrupa'daki orta menzilli füzeler konusunda derin indirimler içermektedir.

Savunma Bakanı **Caspar Weinberger** ve bazı kimseler, Reagan'ı SDI'yi pazarlık konusu yapmamak ya da SALT-II Anlaşması'nın öngördüğü denetimleri genişletmek konusunda uyarmışlardı. Belli ki Reagan farklı davranmadı. Ama buna bakarak silahların denetiminde **"Weinberger kazandı"** demek için erkendir. □

TARİHİ AN — ABD Başkanı Ronald Reagan ve Sovyetler Birliği lideri Mihail Gorbaçov, gazetecilerin bakışları altında zirvenin yapılacağı Cenevre'deki Château Fleur d'Eau'ya doğru ilerliyorlar. Bu tarihi anı görüntülemeye çalışan çeşitli ülkelerden gazeteciler, 2 gün sürecek zirve boyunca hiçbir açıklama yapılmayacağını öğrenince hayal kırıklığına uğradılar.

Cenevre'den esintiler

• *ABD Başkanı* ***Ronald Reagan,*** *Cenevre zirvesi öncesi Washington'da* ***Gorbaçov*** *ve SSCB'ye ait birçok kitap okudu, video kaset izledi ve brifinge katıldı. Zirveye bir hafta kala, ABD Başkanı, yardımcılarına* ***"Artık yeter başka brifing yok"*** *dedi. Beyaz Saray'daki bazı kaynaklara göre, Reagan, Cenevre görüşmesinden bir hafta önce, inisiyatifi eline alarak, bu zirvenin* ***"kendi"*** *zirvesi olacağını yardımcılarına anlatmak istemişti.*

• *İki liderin ilk randevularının olduğu sabah, Amerikan heyetinin karargâhı olarak kullanılan 19. yüzyıldan kalma Fleur l'Eau Şatosu'nda Reagan, Gorbaçov'u beklerken hayli sabırsız görünüyordu. Zirveyi Playboy Dergisi adına izleyen oğlu* ***Ron Reagan,*** *o sırada babasının yanındaydı. Ron Reagan, Gorbaçov'un şatoya gelmesine beş dakika kala, babasına* ***"Hazırmısın?"*** *diye sordu. Başkan Reagan ise oğluna* ***"Tamamıyla"*** *cevabını verdi.*

• *Zirvenin ilk günü Reagan ve Gorbaçov öğleden sonraki görüşmelerinde uzayın silahlanması konusunu ele aldılar. Bir ara iki lider arasındaki hava hayli gerginleşti. Bunun üzerine Başkan Reagan, Gorbaçov'a temiz hava almayı önerdi. Gorbaçov, Reagan'ın önerisini memnunlukla karşıladı. Bunun üzerine iki lider göl kıyısındaki tarihi yürüyüşlerini gerçekleştirdiler. Ronald Reagan, gergin havayı dağıtmak için, Gorbaçov'a döndü ve konuyu eski filmlerine getirdi.* ***"Ben"*** *dedi Reagan,* ***"SSCB'nin ünlü ABD uzmanı Arbatov'un iddia ettiği gibi, hep de ikinci sınıf filmlerde oynamadım."*** *Gorbaçov,* ***"Bilyorum"*** *diye karşılık verdi. Ben filmlerinizden birini izledim, ve devam etti,* ***"Hani o bacakları olmayan adamı oynadığınız film vardı ya"*** *Reagan sevinçle atıldı,* ***"Kralın Sırası"****, Gorbaçov ABD Başkanını yanıtladı,* ***"Evet evet o filmdi".*** *İki lider gülerek, yeniden silahlanma görüşmelerine döndüler.*

• *İki lider arasındaki başbaşa görüşmelerin uzamasından özellikle ABD heyeti kaygılandı. Öyle ya, başkanları, her zamanki rahat tavrıyla, karşısındakine farkında olmadan koz verseydi...*

• *Görüşmelerin ikinci günü biterken, iki lider de bazı temel konularda anlaşamayacaklarını farkettiler. 20 kasım akşamı, Ronald ve* ***Nancy Reagan*** *çiftinin* ***Mihail ve Raisa Gorbaçov*** *onuruna verdiği yemekten sonra, liderler kahvelerini içmek üzere kütüphaneye çekildiler. Ortak açıklamanın metne alınması konusunda görüşmelere katılan heyetler arasında birçok pürüz vardı. Reagan, Gorbaçov'a şunları söyledi:* ***"Bu ikimizin de ilk zirvesi, bizden önceki seleflerimiz o kadar fazla bir şey yapmadılar ama her zirveden sonra elleri dolu döndüler. Gel biz de anlaşalım."*** *Gorbaçov, Reagan'ın bu önerisini kabul etti. Böylelikle, ortak açıklamanın metne alınması kolaylaştı.*

• *Nancy ve Ronald Reagan çifti zirve sırasında, İsmailiye mezhebinin lideri* ***Kerim Ağa Han'a*** *ait 18. yüzyıldan kalma şatoda kaldılar. Maison de Saussre'a girdiğinde Başkan Reagan evin oğullarından* ***II. Hüseyin*** *tarafından kendisine yazılmış bir notu buldu.*

Kerim Ağa Han'ın oğlu, ABD Başkanından, akvaryumdaki balıklara yem vermesini rica ediyordu. Ronald Reagan, bu sevimli not karşısında çok duygulandı ve evin oğlunun ricasını memnuniyetle yerine getireceğini yardımcılarına söyledi. Ancak garip bir tesadüf, Reagan ikinci sabah uyandığında, akvaryumdaki balıklardan biri ölmüştü. Başkanın yardımcıları, akvaryumdaki ölen balığın aynısından iki adet satın alıp derhal yerine koydular. Reagan, Cenevre'den ayrılırken, Kerim Ağa Han'ın oğluna, özür dileyen bir not bıraktı. Daha sonra Ağa Han ailesinin basın sözcüsü tarafından yapılan açıklamada, ***"balığın açlıktan ölmediği"*** *belirtildi...*

• *Reagan-Gorbaçov zirvesi, yılın en önemli basın olaylarından biriydi hiç kuşkusuz. Zirveyi tüm dünyadan tam 3.614 gazeteci izledi. Ancak zirvenin ilk gününden itibaren uygulanan haber sansürü, gazetecileri epey hayal kırıklığına uğrattı. Bu nedenle gazeteciler, zirveyi bir kenara bırakıp, iki gün boyunca Raisa Gorbaçov ve Nancy Reagan'ın kıyafetleriyle ilgilenmek zorunda kaldılar.*

• *Zirveyi Sovyet basını da hayli geniş yansıttı. Üstelik, Gorbaçov'un, Komünist Partisi Genel Sekreterliği'ne seçildiği 8 aydan bu yana ilk kez, partinin yayın organı Pravda gazetesinde ABD Başkanı Ronald Reagan'ın fotoğrafı yayımlandı. Sovyet televizyonu da zirveyi canlı olarak aktardı. İki gün boyunca Reagan, sık sık Gorbaçov'la birlikte Sovyet televizyonunda boy göstermiş oldu.*

Ankara, Cenevre sonrası süreçte ihtiyatı elden bırakmayacak

Ankara'da bugünlerde İsmet Paşa'nın "Süper güçlerin anlaşamamaları kötü, her konuda anlaşmaları da bir o kadar kötü" yolundaki sözleri, çok sık işitiliyor.

SEDAT ERGİN

ANKARA—İsmet Paşa'nın bir sözünü son günlerde Ankara'da hedense sık sık işitebilirsiniz. Şöyle demiş İnönü: "Bu büyük devletlerin arasında ihtilaf olması ne kadar kötüyse, aralarında her konuda anlaşmaları da bir o kadar kötüdür..."

Konu, Ankara'nın, Cenevre'de yapılan süper devletler zirvesinin sonuçlarına nasıl baktığı olunca, galiba İsmet Paşa'nın Türk diplomasisinde bıraktığı kalıcı izleri fark etmemek mümkün değil. ABD ile Sovyetler Birliği arasında diyalog kurulup, bütün dünya meselelerinin yer aldığı kapsamlı bir gündem üzerinde müzakereler başlayınca, İsmet Paşa'nın kuşkuculuğu, Türk diplomasisinin başlıca davranış kalıbı olarak ön plana çıkıyor.

Başbakan **Vahit Halefoğlu**'nun zirve öncesinde NATO'da yapılan danışma toplantısında ABD Dışişleri Bakanı **George Shultz**'a dönüp, şaka yollu **"İkiniz biraraya gelip konuştuğunuzda unutmayın ki, bütün diğer ülkelerin aklına 'Postdam ve Yalta' gelir"** demesinin ardında yatan da aynı kuşkucu üslup değil mi?

Ankara, zirve sonuçlarının kendisi açısından **"hayati öneme haiz olduğuna"** inanıyor. ABD Başkanı **Ronald Reagan** ile Sovyetler Birliği Komünist Partisi Genel Sekreteri **Mihail Gorbaçov** arasında gerçekleşen ve iki büyük devletin liderlerinin uzun yıllardan sonra ilk kez biraraya geldikleri Cenevre Zirvesi geride bıraktığımız haftalarda kamuoyuna tam olarak yansımasa bile, "hayatiyet derecesi" açısından Ankara'nın bir numaralı gündem maddesiydi.

Reagan, Cenevre'de Bulgaristan'daki Türklerin durumunu açması Ankara'da şu değerlendirmeye kaynaklık edebiliyor: "İnsan haklarına kıymetin ölçüsünün Yahudi olmaktan geçtiği anlaşılıyor..."

Ankara'nın ikilemi nerede yatıyor?

Cenevre Zirvesi'nden ilk aşamada somut bir sonuç çıkmadı. Gelgelelim, tarafların bundan sonrası için sürekli bir diyalog mekanizması üzerinde anlaşmaya varmış olmaları ister istemez Ankara'da da dikkatlerin Cenevre sonrası sürece çevrilmesine yol açıyor. Bir yetkilinin deyimine göre, **"Zirve sonuçlarına şimdilik çok uzağız..."** Uzak, ancak duyarlı. Ankara da yıllar sonra ortaya çıkabilecek sonuçlara konu olduğunda tam bir bekleyiş içinde. Zirvenin gerçekleşmiş olmasını başlı başına olumlu bir gelişme olarak karşılıyorsa da, zirve sonrası sürede dönük olarak son derece dikkatli.

Cenevre sonrası dönemde Ankara'nın en duyarlı olduğu konu, ABD Başkanı Ronald Reagan'ın Sovyetler Birliği lideri Gorbaçov'a zirve öncesinde pazarlık konusu olarak getirdiği **"bölgesel anlaşmazlıklar"**. Ankara da bu çerçevede, ABD-Sovyet diyaloğunun özellikle kendi bulunduğu bölgeye taşıyabileceği olası yansımalar konusunda ihtiyatı elden bırakmayacak. Bu noktada Türkiye'nin tutumu açısından bir ikilem söz konusu olabiliyor bir bakıma. Çünkü iki süper devletin bir araya gelmeleri ve silahsızlanma yolunda adımlar atmaları alkışlanıyor, ancak aynı zamanda tepede cereyan eden pazarlığın kendisini etkileyebilecek uzlaşılara varıp varmayacağı konusunda ihtiyat elden bırakılmıyor.

Yalta tecrübesinden kalan

Buna "Yalta tecrübesi" de diyebiliriz. Çünkü ABD'ye dönük benzer çekinceleri koruyan birçok Avrupa ülkesi gibi, Ankara da **"Sovyet-ABD diyaloğunda ele alınan konuların yalnızca bu iki süper gücü ilgilendirmediği"** görüşünde: **"Dünya, yalnızca bu iki büyük devletin değil ki..."** Bu çerçevede Avrupalı müttefikleriyle birlikte ABD ile sürekli bir diyaloğ mekanizmasının kurulmasına, müttefikler arasında sürekli danışmaların yapılmasına büyük önem veriyor; ve bu görüşünü önümüzdeki günlerde de NATO içinde sık sık gündeme getirecek.

"Bölgesel anlaşmazlıklar" faslında Ankara'nın en yakından ilgilendiği başlık, kuşkusuz Ortadoğu sorunu. "Başbakan Turgut Özal'ın zirve sonrası Brüksel'de yapılan NATO Zirvesi'nde Başkan Reagan'a yöneltiği tek sorunun Ortadoğu sorununda çıkan sorunuyla ilgili olması anlamlı." Ankara, ABD ile Sovyetler Birliği'nin daha Cenevre buluşmasından önce Ortadoğu'daki anlaşmazlığın ilgili tarafları ile (İsrail, FKÖ, Ürdün ve Suriye gibi) el altından bazı temaslar yürüttüklerini not etmekteydi. Zirve öncesi Ankara'da yapılan değerlendirmeler, Cenevre sonrası sürecin Ortadoğu bakımından belli sonuçlar doğuracağı yolundaydı.

Ortadoğu ve göstergeler

Bu değerlendirmeyi haklı kılan bir dizi gösterge mevcuttu. Bir kere, Doğu Bloku ülkeleri, İsrail ile ilişkilerini canlandırırken Sovyetler Birliği de İsrail ile ilişki kurmaya hazır olduğunu gösteren sinyaller vermeye başlamıştı. Yine Sovyetler Birliği'nin, zirve öncesi, Körfez bölgesine temsilciler göndererek bu ülkelere aşılamaya çalışması da kayda değer bir başka gelişmeydi.

Ürdün Kralı **Hüseyin,** barış planını uluslararası bir konferansa dönüştürmeyi tasarlamakta; ABD, İsrail'in arkasında bulunduğu sürece kendi aleyhlerine olan güç dengesini kıramayacağını hesaplayan Arapların, karşı ağırlık olarak Sovyetler Birliği'ni denklemin içine çekmek istedikleri anlaşılmaktaydı. Sovyetler de Ortadoğu'da bu rolü üstlenmeye hazır gözükmekteydiler. İsrail'e ve bölgedeki muhafazakâr rejimlere verdikleri mesajlarda da devreye girmek için şimdiden gerekli yolu açmaya çalıştıkları hissediliyordu. Gelgelelim, ABD'nin Sovyet faktörüne başka alanlarda alacağı kazanımlar karşılığında Ortadoğu'da sağlayacağı hareket alanı, büyük ölçüde İsrail'in ve onun aracılığıyla Amerikan iç politikasında ağırlığını hissettiren Yahudi lobisi'nin çizdiği sınırları aşamazdı.

İşte bu ve buna benzer düşüncelerin, Cenevre sürecinin Ortadoğu'ya getireceği olası yansımalar bakımından, bir bölge ülkesi olan Türkiye'nin değerlendirmelerine daha şimdiden konu oluşturması kaçınılmazdı.

Dışişleri Bakanı Vahit Halefoğlu — Yelta ve Postdam hep aklında

Kıbrıs'ta gözdağı mı?

Bölgesel anlaşmazlıklar faslını kapatmadan küçük bir noktaya daha dikkat çekmek gerekiyor. Cenevre'de Reagan'ın beraberindeki heyette bulunan ABD Dışişleri Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı **Mark Palmer**'in, uydu aracılığıyla yapılan basın toplantısında Türk gazetecilerine Kıbrıs sorununun bundan sonraki zirvelerde ele alınabileceğini söylemesinin Ankara'da yarattığı rahatsızlık... Bu rahatsızlık açıkça ifade edilmedi, ancak Palmer'in bu ilginç çıkışının, resmi Amerikan görüşü olmamakla birlikte Ankara'da **"Kıbrıs konusunda Sovyetler'le pazarlığa oturabilirim"** şeklinde bir gözdağı olarak algılandığı savlanabilir. Palmer, Cenevre Zirvesi'nin yarattığı psikolojik baskıdan istifade Ankara'ya **"Kıbrıs'ta işi uzatma, yoksa nüfuz alanıma ahırım, senin de söz hakkın kalmaz"** mesajını mı vermek istemekteydi? Diplomasi bu tür soyut mesajlarla, ilgili taraf karşısında her türlü kartı oynama esnekliğini veriyor...

İnsan hakları, Bulgaristan ve Yahudiler

Ankara'nın Cenevre sonrası dönemde üzerinde durduğu hususlardan biri de insan hakları ve bu çerçevede Bulgaristan'daki Türklerin durumu. ABD'ye aktarılan beklentiye rağmen, Başkan Reagan'ın, Bulgar makamlarının yürüttükleri baskı kam-panyasını Gorbaçov ile görüşmesinde gündeme getirmemesi Ankara'da hayal kırıklığına yol açmış bulunuyor. ABD'li yetkililer, konunun bundan sonraki zirvelerde gündeme getirilip getirilmeyeceği konusunda da şimdiden açık bir taahhütte bulunmaktan kaçınıyorlar.

Ankara açısından uzun döneme dönük yapılabilecek bir spekülasyon da Doğu-Batı ilişkilerinde bir iyileşmenin askeri, ekonomik ve diplomatatik bakımdan belirgin bir ferahlama getirebileceği.

Bulgaristan'daki Türklerin durumunu açmayan Reagan'ın Sovyetler Birliği'ndeki Yahudilerin göçü konusunu gündeme getirmekte tereddüt etmemesi Ankara'da nasıl karşılanıyor? Bu soruyu yanıtlarken belki çok haklı olarak Ankara'da, ABD'nin insan hakları anlayışı bakımından şu görüş öne sürülebilir: **"İnsan haklarına kıymet meselesinin ölçüsü galiba Yahudi ya da Katolik olmaktan geçiyor..."**

Uzun dönemde nefes alma

Ankara açısından uzun döneme dönük yapılabilecek bir spekülasyon da Doğu-Batı ilişkilerinde bir iyileşmenin askeri, ekonomik ve diplomatik bakımdan belirgin bir ferahlama getirebileceği. Eğer gözle görülür bir yumuşama ortamı ortaya çıkar da Türkiye kendi üzerindeki tehdidin derecesinde bir azalma hissederse, orta dönemde savunma harcamalarının ekonomiye getirdiği yükün hafifletilmesi belki düşünülebilir. Yumuşamanın kökleşmesi ayrıca Türkiye'nin dış politikasını çok daha yumuşak bir zemin üzerinde yürütmesini sağlar ki, bu da Türk diplomasisinin esneklik sınırlarını genişletebilir. Bu durumda Doğu Bloku ve özellikle Sovyetler Birliği ile ekonomik alanda büyük projelerin gerçekleştirilmesi kolaylaşır.

Washington ve Moskova stratejistlerine göre boğazlar "sahipleri değil, ihtiyacı olanlar için önemli."

Dünyanın en "dar" boğazları

***D**ünya haritası incelendiğinde boğazların birer şişe ağzına benzediği gözden kaçmıyor. Özellikle stratejik nedenlere bağımlı süper devletler açısından bu özellik, daha fazla ön plana çıkıyor. Bu yüzden önümüzdeki yıllarda savaşların boğazlar ve çevrelerinde geçmesi bekleniyor.*

UFUK GÜLDEMİR

Yeryüzündeki stratejik darboğazların sayısı yaklaşık 200 civarında. Eni 24 deniz milinin altında olanların sayısı ise 109 olarak biliniyor. Ancak stratejik önem açısından öncelik deniz trafiğinin yoğunluğunu gözönüne almayı gerektirdiğinden bu boğazların 109'u da önemli sayılmıyor.

Stratejik önemi belirleyen unsurlardan birisi, boğazın trafiğe kapanması halinde, coğrafik açıdan alternatif rota bulunup bulunmadığı.

Bir başka önem unsuru da darlığı ve derinliğinin denizaltı faaliyetlerine olanak tanıyıp tanımadığı.

Bu unsurları gözönüne alınca, yeryüzünün en "dar" boğazları olarak öne çıkanlar, Bab-ül Mendep (günde 50 gemi), Dover boğazı (günde 350 gemi), Çanakkale (günde 60 gemi), Cebelitarık (günde 200 gemi), Hürmüz (günde 80 gemi) ve Malakka (günde 140 gemi).

Ekonomik açıdan dar boğazlar

Dünya ticaret yollarını kontrol etmeleri ve deniz trafiğini en yoğun yaşayan noktalar olmaları dolayısıyla dar boğazlar ekonomik açıdan hayli önem taşıyor. Bu yüzden de kriz dönemlerinde, örneğin İran-Irak savaşında olduğu gibi, aniden ön plana çıkıyor.

Dar boğazlar, doğrudan saldırı için gayet uygun bir zemin oluşturdukları gibi, gerilla faaliyetleri ve sabotaj hareketleri için de mükemmel kolaylıklar sağlıyorlar. Tabii, bu özellikleri, dar boğazların kontrolünü, uluslararası ilişkiler açısından önemli kılıyor. Cebelitarık'ı kontrol eden nasıl ki Akdeniz'i kontrol ediyorsa, Norveç, Danimarka ve Türkiye'nin kontrol ettiği boğazlar da Sovyetler'in üç ayrı Batı donanmasının Okyanuslara açılmasını kontrol ediyor.

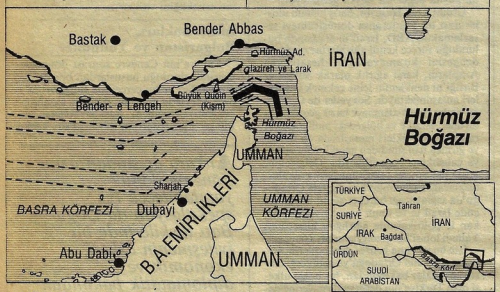

HÜRMÜZ — 96 deniz mili uzunluğunda, Jazireh ye Larak ve Büyük Quoin adaları arasındaki en dar yeri 21 deniz mili genişliğinde. Hürmüz, bazı Körfez ülkeleri için açık denize çıkan tek yol ve dolayısıyla petrol yolunu oluşturduğundan stratejik önemi tahminlerin üstünde.

Dar boğazlardaki trafik yoğunluğu, buralardaki gerilla faaliyetlerini kolaylaştırıyor. Kızıl Deniz'in bir grup tarafından mayınlanarak trafiğin aksatılması bunun örneği. Bu tehlike özellikle Bab-ül Mendep Boğazı çevresindeki ülkeler için önemli.

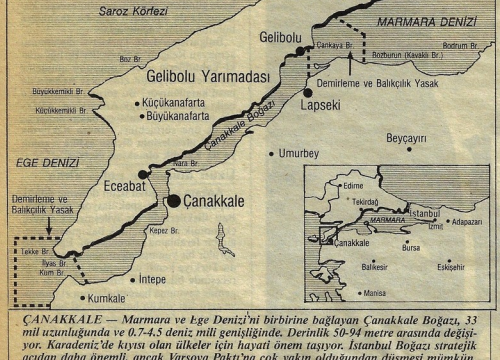

ÇANAKKALE — Marmara ve Ege Denizi'ni birbirine bağlayan Çanakkale Boğazı, 33 mil uzunluğunda ve 0.7-4.5 deniz mili genişliğinde. Derinlik 50-94 metre arasında değişiyor. Karadeniz'de kıyısı olan ülkeler için hayati önem taşıyor. İstanbul Boğazı stratejik açıdan daha önemli, ancak Varşova Paktı'na çok yakın olduğundan düşmesi mümkün. NATO'nun savunması, Çanakkale Boğazı'nı Varşova Paktı gemilerinin geçişine kapatmayı öngörüyor. Çanakkale korunduğu sürece İstanbul Boğazı düşman eline geçse de önem taşımıyor.

Dar boğazlar, bu yüzden en çok süper güçler için önem kazanıyor. Örneğin, Amerika'nın petrol ithalatının yüzde 11.5'u Hürmüz, Bab-ül Mendep, Süveys ve Cebelitarık üzerinden Amerikan limanlarına ulaşıyor. Amerika'nın tamamen dışa bağımlı olduğu stratejik madenler, Jamaika'dan boksit, Güney Afrika'dan krom, Zambia'dan manganez, stratejik dar boğazlardan geçerek yerine gidiyor. Türkiye'nin kontrol ettiği boğazlar da Sovyetler Birliği için hayati önem taşıyor.

Dar boğazların güvenliği

Denizler, askeri açıdan kontrolü en güç mekânlar olduğuna göre, denizlerin kapıları sayılan boğazların kontrolü bir bakıma denizleri kontrol olarak sayılıyor. Açık denizde düşman gemilerine yaklaşmak çok güç. O halde boğazlar, düşman gemilerine yaklaşma platformu olarak da önemli. Açık denizde tespiti hayli güç olan denizaltıları kıstırmak için de, ideal yerler yine dar boğazlar. Ayrıca dar boğazlar istihbarat açısından da birer değerli bilgi kaynağı.

Boğazlar düşmanı denizden imha etmek için ideal yerler olmalarının yanı sıra, karadan açılacak roket ateşi ile hasım donanma için toplu mezara dönüşecek savaş alanları da. Türkiye'nin Çanakkale savunması bunun örneği. Ayrıca, güdümlü füzelerle donatılmış küçük teknelerin fazla risk almadan, kendilerinden yüz kat güçlü savaş teknelerine kan kusturacağı alanlar da buraları. Örneğin Filistinli gerillaların 1971 yılında bir sürat motoruna yükledikleri basit roketatarlarla Israil'e gitmek üzere Bab-ül Mendep boğazında seyreden "Coral Sea" adlı petrol tankerini batırmaları bunun kanıtı.

Muharebe dönemlerinde açık denizde tespiti güç olan denizaltıları imha etmek için en ideal yerler yine boğazlar. Örneğin, İzlanda-Gronland-İngiltere mihveri içindeki boğazlar, bir Kuzey Atlantik savaşında hasım denizaltıların yok edileceği harekât alanı; Sovyetler Birliği'nin kuzey donanmasının geçmesinin önleneceği yer Norveç'in küzey burnu; Baltık donanmasının sıkıştırılacağı yer Danimarka Boğazları; Uzakdoğu'da Sovyet donanmasının geçmesinin önlenmeye çalışılacağı yer Japon adalarının arasındaki dar boğazlar.

Bu yüzden NATO'nun da Varşova Paktı'nın da kontenjan planları öncelikle boğazları ele geçirmeye yönelik.

Gerilla faaliyetleri

Dar boğazlardaki trafik yoğunluğu, buralardaki gerilla faaliyetlerini kolaylaştırıyor. Kızıl Deniz'in, kimliği bugün dahi bilinmeyen bir grup tarafından mayınlanarak trafiğin aksatılması bunun örneği. Bu tehlike özellikle Bab-ül Mendep gibi kıyıları paylaşılan kuzeyde Kuzey ve Güney Yemen, güneyde Etiyopya, Cibuti, Somali gibi ülkelerde söz konusu.

CEBELİTARIK — Eski çağlardan bu yana en stratejik dar boğazlar arasında sayılıyor. 36 deniz mili uzunluğunda, 27-8 deniz mili genişliğinde ve ortalama 360 metre derinliğinde.

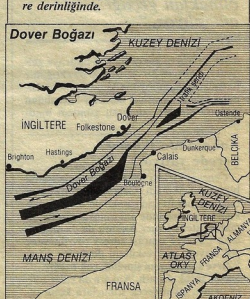

DOVER — Dünyanın en dar boğazlarından birisi, 20 deniz mili uzunluğunda, 18 mil genişliğinde ve ortalama 20 metre derinliğinde. Kötü hava koşullarının etkisine açık, ancak kıyıdan radar idaresi olanağı var. Ayrıca günde ortalama 350 geçiş ile dünyanın en yoğun deniz trafiğinin yaşandığı nokta.

Ancak yine de, "sıcak" boğazlarda süper devletlere ait gemilere yönelik saldırılar, süper devletlerin savaş ilanı tehdidi nedeniyle orta büyüklükteki ve küçük ülkelerin bayrağını taşıyan gemilere yönelik kalmaya mahkûm.

Hayati çıkarlar

Dünya haritası masanın üzerine yayılıp incelendiğinde boğazların birer şişe ağzına benzediği gözden kaçmıyor. Özellikle stratejik madenlere bağımlı süper devletler açısından bu özellik daha fazla ön plana çıkıyor. Bu yüzden önümüzdeki yıllarda savaşların boğazlar ve çevrelerinde cereyan etmesi bekleniyor.

Denizlerde ticaret hacmi ve gemilerin sayısı arttıkça boğazların vazgeçilmezliği de artıyor. Ancak işin ilginç yanı, boğazları kontrol eden gelişmekte olan ülkeler, deniz ticaretlerinin küçüklüğü nedeniyle bu vazgeçilmezlikten büyük ülkeler kadar etkilenmiyor.

Böylece boğazların vazgeçilmezliği, Washington ve Moskova'daki stratejistlere göre, boğazlara sahip olanlardan ziyade, ona ihtiyaç duyan büyükler için daha fazla önem taşıyor. □

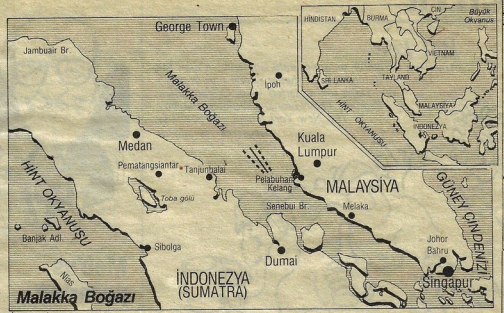

MALAKKA — Hint ve Pasifik okyanuslarını birbirine bağlayan boğaz olması açısından önemli dar boğazlar arasında sayılıyor. Singapur Boğazı ile birlikte toplam uzunluğu 600 deniz mili, genişliği 8.4-140 deniz mili arasında değişiyor. Coğrafi konumu itibarıyla fırtınalara açık. Üzerinde yer alan küçük adalar nedeniyle bazen 90 derecelik dönüşlere ihtiyaç var, adalar ayrıca deniz korsanlığını da kolaylaştırıyor.

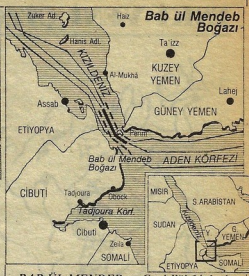

BAB ÜL MENDEP — Genişliği 14 deniz mili. Ancak boğazın tam ortasındaki Perim Adası, boğazı ikiye bölüyor. Böylece genişi 9 mil olan iki boğaz daha oluşuyor. Bab ül Mendep'te sise pek nadir rastlanıyor. Ancak yaz aylarında kum fırtınası, görüş mesafesini hayli kısıtlıyor. Bab ül Mendep, petrol yolu üzerinde olup Süveyş Kanalı'na açılan kapı olması dolayısıyla stratejik boğazlar arasında sayılıyor.

Mafya'nın kirli paraları

"Kara para"nın İsviçre bankalarında aklandığı iddialarına karşı İsviçre Finans Piyasası, paraların çoğu zaman başka piyasalarda aklandıktan sonra İsviçre'ye geldiğini savunuyor.

İtalyan asıllı Mafya lideri **Tomasso Buscetta**'nın New York'ta bozduğu "sessizlik yemini"nin ardından ABD'deki İtalyan-ABD Mafyasının önemli ölçüde çöküşüne yol açan **"Pizza-Connection"** davası, **Yaşar Avni Musullulu, Paul Varidel** ve **Mehmet Yıldız**'ın adları nedeniyle Türkiye'nin de gündemine girdi.

New York'ta 30 eylülde başlayan davada, İtalya üzerinden ABD'ye gönderilen eroinin çıkış yeri Türkiye olarak gösterilirken, eroin kaçakçılığından Ankara'da yargılanmakta olan Mehmet Yıldız'ın mahkemeye vereceği bilgilerin önemi üzerinde duruluyor. Türkiye'de **"Altın tabancalı adam"**, **"Altın topuklu adam"** ediyla bilinen ve Pizza bağlantısı nedeniyle tutuklanarak yargı önüne çıkarılan **Behçet Cantürk**'ün adının geçtiği uluslararası kaçakçılık olayında, üzerinde en çok durulan konulardan birini ise uyuşturucu ticaretinden kazanılan "karapara"nın nasıl aklandığı sorunu.

ABD basınının **"Mafyanın kirli paralarının İsviçre'ye akıyor"** şeklindeki suçlamaları üzerine, ABD ve İsviçre adli makamları, konuyla ilgili olarak sürekli bir ilişki içine girmiş durumdalar. New York ve Roma duruşmalarında çözülmesi beklenen "karapara" sorununda bugüne kadar varılan noktada şöyle bir tablo çiziliyor:

"Çok tehlikeli bir grup olan İtalyan-ABD Mafyasının İsviçre bankalarıyla çok sıkı ilişkileri bulunuyor. İsviçre'deki duruşmada bir sanık, 'çok sayıda küçük kâğıt paralar halindeki dolarların İsviçre bankalarına aktarılması hiç sorun yaratmadı' derken, öteki sanıklardan dördü ifadelerinde şu sözlere yer veriyorlardı: 'Örneğin, İsviçre Havayolları'nın kargosuyla New York'tan bir valiz dolusu para gelse, dolar hiçbir zorlukla karşılaşmadan para sayma makinesinden geçer ve Tessinde veya İsviçre'nin herhangi bir yerindeki bir bankanın kasasına girer."

"Karapara"nın aklanmasına ilişkin ABD ve İsviçre adli makamlarının önünde, daha önce yaşanmış birçok örnek olay var.

Sonuçlanan en önemli olayın kahramanı Küba doğumlu Alberto Sicilia Falcon. Falcon, 1970'li yıllarda sahte pasaportuyla İsviçre'ye geliyor. İsviçre'deki büyük bir bankaya kendisini Miamili'de ve borsa işleriyle uğraşan büyük bir işadamı olarak tanıtan Falcon, böylece paralarını İsviçre bankalarına yatırmanın yolunu buluyor. Kübalı, artık bankalarda kredisi olan büyük bir işadamıdır. Okyanusları aşıp gelen Falcon'un İsviçre bankalarındaki 60 milyon dolarıyla ilgili olarak iki yıl kadar hiçbir ses çıkmıyor. İki yıl sonra Alberto Sicilia Falcon hakkında düzenlenen FBI raporunda **"vergi ve uyuşturucu kaçakçısı"** deyimine yer veriliyor ve Falcon'un kayıplara karıştığı bildiriliyor. İsviçre bankaları, Falcon hakkında hiçbir bilgi vermezlerken, İsviçre ve ABD makamlarının işbirliği ile sürdürülen yoğun çalışmalar sonunda Falcon'un izine ancak 1977 yılında rastlanabiliyor ve Falcon yakalanarak 5 yıl hapis cezasına çarptırılıyor.

Bir başka olay.. Miami merkezinde **"Operation greenback"** adlı ilginç bir grup 1980'li yıllarda uyuşturucu Mafyasından gelen kirli parayı **Isaac Kattan Kassın** adına açtığı altı acente aracılığıyla yıkıyor. Isaac'in işlerinin Kolombiya Mafyasının elinde olduğu saptanıyor. Miamili grup, her sabah karton kutulara, plastik torbalara ve valizlere doldurulan dolarları kiralık arabalara yükleyip çeşitli bankalara götürüyor. Bir süre sonra olayın farkına varan polis, Isaac Kattan Kassın'i bir valiz dolusu kokain ve 1 milyar 220 milyon dolarla yakalıyor. Kassın'ın bu parayı İsviçre'deki bir bankaya aktarmak üzere teleks notuyla talimatlandırdığı belirleniyor. Kassın, işlerinin başkalarının elinde olduğunun bilinmesine karşın, 30 yıl hapis cezasına çarptırılıyor.

Geçen yıl tutuklanan ve sessizlik yeminini bozarak itiraflarda bulunan mafya şeflerinden Tomasso Buscetta.

"Pizza Bağlantısı"**nde** ilgili olarak açılan birçok davadan biri olan **Adriano Corti-Franco Della Tore** davasının sanıklarından Corti'nin 1978 yılında çok miktarda İstalyan liretini İsviçre'ye aktardığı ve bu suçtan dolayı 18 ay hapis cezasına çarptırıldığı biliniyor. Corti, mahkûm olduktan sonra, **"birdaha asla İtalyan Lireti kaçırmayacağım"** diyor.

Bu olaylar, uyuşturucuyla kirlenmiş paraların yıkayan piyasaların her zaman varolduğunu gösteriyor. Uyuşturucu Mafyasıyla uğraşan birçok ülkenin polisi, her yıl Mafyanın ortalama 80 milyar dolarının İsviçre bankalarında aklandığını ileri sürüyorlar.

Karapara'nın aklanması olaylarına karşı ABD'de sürdürülen çalışmalar sonunda ilk kez Baston'daki "Firs National Bank" cezalandırıldı. Soruşturma sonunda bankanın, 22 milyor doları hükümet yetkililerinden habersiz olarak İsviçre bankalarına aktardığı saptanınca, ABD Hazine Dairesi, bankayı yarım milyar dolar ceza ödemek zorunda bıraktı. ABD Hazine Dairesi'nce oluşturulan komisyon, aynı olaylarla ilgili olarak 45 ABD bankası hakkındaki soruşturmaları sürdürüyor. Bankaların korkulu bir bekleyiş içinde olmalarına karşın, hükümet yetkilileri Boston'da küçük bankalardan birçoğunun bildirim yapmadan çeşitli zamanlarda İsviçre'ye para aktarmaktan kaçınmadıklarını açıkladılar.

Bu çalışmalar sonunda, uyuşturucu Mafyasının kirli paraları yıkamak için genellikle 20 dolarlık kâğıt paraları kullandığı saptandı. Belirlemelere göre, ABD ve İsviçre bankaları arasında karşılıklı gidip gelen küçük kâğıt paralar ABD'de çoğunlukla Boston, İsviçre'de ise Zürih bankalarında aklanıyor. ABD Hazine Dairesi yetkililerinden **John M. Walker, "ABD'ye gelen 528.5 milyon dolarını yüzde 73'ü İsviçre'den 50 dolar ve daha küçük kâğıt paralar halinde geliyor. Boston'dan Zürih'e aktarılan 690 milyon doların ise, 100'lük ve daha küçük kâğıt paralar halinde olduğu saptandı"** diyor. Hazine Dairesi'nin soruşturma komisyonu yetkililerinden **James D. Harmon**'un sözleri de ilginç. Harmon şöyle diyor: **"Batı yakasındaki bankaların birinden Hong Kong'a transfer yapılıyor. Bir milyor dolara yakın paranın bir banka yetkilisinin kızının adına gönderildiği saptanıyor. Para daha sonra yarı fiyatına İsviçre bankalarına aktarılıyor."**

ABD'den gelen suçlamalara karşın, İsviçre finans piyasası, bu paraların çoğu zaman başka piyasalarda aklandıktan sonra, İsviçre'ye geldiğini savunuyor. ABD adli makamları tarafından, ABD'den gelen 1.783 milyon dolarin aklanmasıyla suçlanan ve hakkında 39 dava açılmış bulunan Adriano Corti de suçlamaları reddediyor. Borsa acentesi sahibi 43 yaşındaki Corti, **"1980 yılında İsviçreli bir işadamı benden bir müşterisinin New York'taki dolarlarını İsviçre'ye aktarmak için yardım istedi. Ben de aracılık ettim. O paralar zaten topu topu 1.783 milyon dolardı. Bunların çoğu Londra'ya, daha sonra da Zürih'e aktarıldı"** diyor.

Mafyanın karaparalarını aklama yöntemini New York ve Roma'daki duruşmalardan sonra değiştirmesi bekleniyor. □

Derleyen: HALİL NEBİLER

ESKİ YENİ ÇİZGİLER

Bill Lee

Amerikan karikatür sanatının ünlü isimlerinden olan Bill Lee, ilk ödülünü ana okulunda çizdiği muz resmiyle aldı. Daha sonra eserleri Viva, Cosmopolitan, Esquire, The National Lampoon, Playboy, The New York Times gibi gazete ve dergilerde yayımlandı.

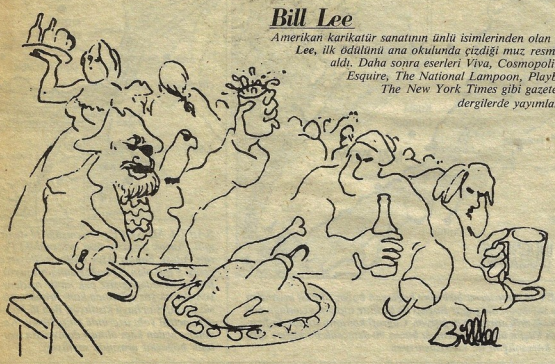

ARŞİV KONUŞUYOR

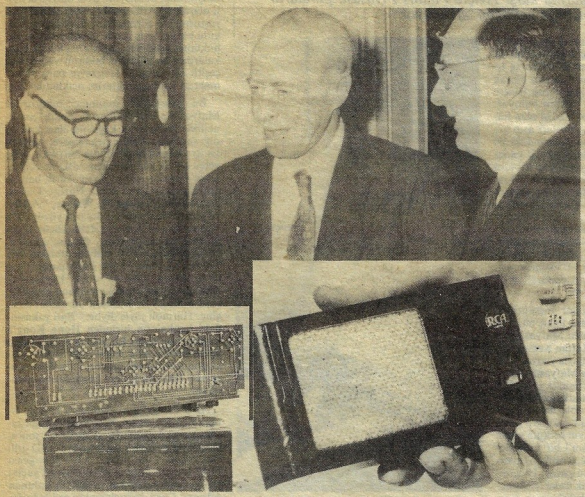

Transistör devrimi

*1906 yılında **Lee de Forest** tarafından bulunan triod lambasından sonraki en önemli buluş olan transistör, ABD'deki Bell Telefon Laboratuvarının üç araştırıcısı olan; **William Shockley, Walter Houser Brattain** ve **John Bardeen**'in ortak çabaları ile 1948 yılında bulundu. Buluş aynı yıl Nobel Fizik Ödülü'nü kazanmalarını da sağladı. Bulunuşundan beri transistörler birçok teknolojik gelişime konu oldu. Giderek frekansları, çalışma sıcaklıkları ve güçleriyle ilgili performansları düzeltildi. Çok az enerji tüketmesi, ağırlığı, küçük hacmi, güvenilirliği ve dayanma süresi bakımından elektron tüplerinden daha üstün olduğu için, radyo ve televizyon alıcıları transistör ile donatıldı. Toplanmış devrelerin temel elemanı olan transistör, elektronik cihazlarda hacim ve ağırlığı küçültme, güneş piliyle besleme imkânı vererek, astronotiğin ve uydularla telekomünikasyonun gelişmesine büyük katkılar sağladı. Fotoğrafta, transistörün bulucuları Nobel Fizik Ödülü'nü aldıktan sonra toplu halde. Altta, metrelerce tel kullanılan eski bir radyonun arkası ve transistörün kullanıldığı el büyüklüğündeki ilk radyo.*

Meb'us pazarları...

Eskiden milletvekiline meb'us denirdi. Dilde sadeleşme başladıktan sonra mebusun adı milletvekili, nazırın adı da bakan oldu. Meb'us, Arapçadan gelme bir sözcüktür. *Mustafa Nihat Özön*'ün 'Osmanlıca - Türkçe sözlüğünde şöyle geçer:

Meb'us, A.s.ı. Gönderilmiş, gönderilen 2. Peygamber olarak gönderilmiş (kimse) 3. Halk tarafından seçilip meclise gönderilen (kimse) 4. Öldükten sonra dirilmiş olan. Bir de Şinasi'den bir beyit alınarak anlam pekiştirilmiş.

.....
Hak seni milletin ihyasına etmiş meb'us
Dehenin mucizegûdur sûhanın sihr-i halâ
...

Tek parti döneminde olsun, ondan sonraki çok partili dönemde olsun milletvekilliği itibarlı bir görevdi. Tek partinin içinden ya da çok partili rejimde partililer arasından gerçekten değerli meb'uslar çıkmışlardır. Çocukluğumda hatırlarım eski Meclisten meb'uslar çıkıp, oturdukları mahallelere doğru yola çıktılar mı, esnaf uzaklardan geçişini seyreder, filan meb'us geliyor diye haberi kulaktan kulağa yayılırdı.

AP'nin tek başına iktidar olması dönemlerinde partiden partiye milletvekillerinin transfer edildiklerine tanık olduk. Öyle 'meb'us pazarları' bile kuruldu. Milletvekiline saygımdan ötürü 'meb'us pazarı' diyorum. Ama birçok meb'us milletvekilliğine saygı duymadı. Hele Mecliste güdük bir partinin grubundan bir meb'us istifa edip karşıya geçince grup 9 kişi kalmıştı. Oysa mecliste bir partinin grup oluşturabilmesi için on milletvekili gerekiyordu. İktidar partisi tuttu, kendinden yana davranan güdük partiye bir meb'us ödünç verdi, grubu tamamladı. İktidar partisi ileri geleni hakkında yolsuzluk iddiaları vardı ve mecliste araştırma komisyonu kuruluyordu. Bir meb'us ödünç verilince sayısı düşmüş olan grup tamamlanmış oluyordu.

Mecliste hükümet oluşturmak, komisyonları tamamlamak için kurulan meb'us pazarları gerçekten onur kırıcıydı. Böyle olmasına karşın uygulamada alınıp satılmalar sürüp gidiyordu.

1982 Anayasası yapılırken bu meb'us pazarlarını önlemek için 84. madde kaleme alınmış ve yasaya konmuştur. Bugün parlamento dışında kalan partilerle, parlamento içinde olan partiler birbirleriyle birleşirken milletvekillerinin yeni partilerine geçmeleri bu maddeyle engellenmiş gibi görünüyor. Gerçi böyle bir geçişte milletvekili sıfatının kalkabilmesi için 201 oy gerekmektedir. Çoğunluk partisi bu sayıyı tamamlayarak milletvekillerinin partiden partiye geçmelerine engel olabilir. Bir milletvekili karşıya mı geçti, parmaklar kalkar; geçenin milletvekilliği gider.

Şimdi iktidar partisi belli bir sürede bu geçişlerin trafiğini ayarlamak, bir kez olmak üzere geçişlerin sakıncasız olmasını sağlamak istiyor. Bunun için de anayasada gereken değişikliğin yapılması için hazırlanan öneri imzaya açılmıştır.

Anayasayı değiştirmem, anayasa delinmez, diyen çevreler var. Anayasada bir kez için olsun yapılacak böyle bir değişiklik ne anlama gelecektir?

Bu mecliste iktidar partisi dışındaki partiler, yapılarındaki değişiklikten sonra darmadağın olmuşlardır. Muhalefetin meclisteki ucu, meclis dışındaki ucuna göre zayıf düşmüştür. Mecliste her iki muhalefet grubundakiler şaşkınlık içindedirler. Bağımsız olup bir kıyıya çekilmek yetmiyor. Bir gün gelecek, belki bağımsızların sayısı, partili milletvekillerinden çok olacaktır. Hele 84. madde değiştirilirse iktidar partisi, bağımsız adı altında boşlukta (partisiz) kalan milletvekillerini kendine çekebilir. Ne olsa iktidar milletvekili olmak, çıkar açısından bağımsız olmaktan daha çekicidir.

DERT BABASI Vural Sözer

YAZMASI KOLAY!

Ben mi yazarım, okuyucular mı yazar anlayamadım! Eline kalemi alan döşeniyor... Gönderilen yazıları geliş tarihine göre sıraya koydum. Birkaçını aynen yayımlıyorum.

★ ★ ★

"Muhterem Dert Babası,

Yirmi altı yıl çalıştıktan sonra SSK'dan emekli oldum. Beş yıldır emekli maaşımla yaşamaya çalışıyorum. Mesleğim gereği, yaşlılık primlerimi hep 'tavan' denilen, en üst oranda ödedim. Maaş günleri bakıyorum, sigortalılığını estek köstek sürdürmüş, çalıştığı yerlerde sürekli asgari ücretten gösterilmiş, yani primleri en düşük oranda yatırılmış olanla aynı parayı alıyorum! Yine bakıyorum, bir emekli memur eşi-

nin dul maaşından daha az para alıyorum... Sigorta emeklisinin kasabı, manavı ayrı mı sanıyorlar? Ondan da vazgeçtim, torunlarıma oyuncak alamıyorum..."

★ ★ ★

"Sayın Ders Babası,

Asgari ücretle çalışıyorum.. Bekârım. Şunu iyi biliyorum, asgari ücret, bir meslekte ilk adımlarını atana verilen ücrettir. Evli, çoluğa çocuğa karışmış, kirada oturan bir adamın geçimini sağlayacak düzeyde olması elbette beklenemez. Fakat, elime geçeni tek başıma harcadığım, anamın evinde oturduğum halde, bu para yetmiyor. Her şeyden vazgeçtim, kız arkadaşımla Boğaziçi'nde bir lokantada, ne zaman lüfer yiyeceğim... Onu merak ediyorum..."

★ ★ ★

"Sevgili Dert Babası,

Ben, düşündüm taşındım, gericiliğin bu denli azgın ve gözü kara boyutlara ulaşmasının nedenini buldum efendim. Sebebi otobüsler... Evet, belediye otobüsleri. Otobüslere önden binilip arkadan inildiği sürece, gericilik önlenemez efendim. Her sabah

şoförler: 'Sağlı sollu... Geriye doğru ilerleyelim baylar...' diye bağırıp duruyorlar. Bizleri de geriye doğru ilerlemeye alıştırıyorlar... Haksız mıyım efendim?"

★ ★ ★

"Baba,

Okuduklarımdan edindiğim bilgiye dayanarak yazıyorum. DSP'nin genel sekreterliğine getirilen Necat Hamzaoğlu adında-ki genç, zamanında Viyana Hali'nde çalışmış! Acaba Türkiye'nin halinden anlayacak mı?"

★ ★ ★

"Dert Babası Beyefendi,

Bir milyon kişi vergi kaçırıyormuş! Kamuoyunu niçin bu konuyla oyalıyorlar? Başka kaçırılan şeyler yok mu? Treni kaçırılar... Kız kaçırılar... Altına kaçırılar... Aklını kaçırılar... Uyku kaçırılar... Tadını kaçırılar... Onlardan ne haber? Bir vergi kaçırmaktır tutturmuş gidiyorlar... Kaçıklar."

★ ★ ★

"Babacığım,

Hakemlerin oyununa gelmesse, Japon Yeni, Amerikan Doları yenecek gibi geliyor bana! Çok kıyak maç oluyor, ama ben Eyüp Can'ı tutuyorum..."

★ ★ ★

Sayın Doğan Cengiz,

Mektubunuzu aldım. "Harem" sözcüğünün anlamını bilmediğiniz için yanılgıya düşmüşsünüz. Harem, aynı adama karılık yapan kadınların bir arada yaşadığı yer demektir. Saygılarımla.

V.S.

KARTPOSTALLARIN DİLİ İLE... AHMET TAN

RUMELİHİSARI

"Rumelihisarı'nın Boğaz'ın kıyısında arzı endam edişi dedetorun rekabeti iledir" *diyen dedikodu tarihçileri mi haklıdır, yoksa,* ***"Rumelihisarı'nın planı kabaca "Mehmet" adının ilk harfi olan "mim"i andırır. Bu nedenle kendisini tarihe surlarla yazmış ilk padişah Fatih Sultan Mehmet'tir"*** *diyen tarih dedikoducuları mı?*

Bunlar bir kartpostalın dilinin anlatmaya yetmeyeceği tartışmalardır. O yüzden, öndeki porsuk yelkenli tekne gibi kayarak Rumelihisarı ile ilgili "yalın gerçeklere" geçelim.

Rumelihisarı'nın mimarı da müteahhiti de ***Sultan Fatih Mehmet****'tir. Bu anlamda "teknik yönetici" dönemi Türkler için* ***Süleyman Demirel*** *ile değil,* ***"Fatih"****le başlar. Fatih'in tek eksiği, belki Demirel veya Özal gibi teknik üniversite bitirip, yakasına arılı rozet asmamış olmasıdır.*

Fatih, dedesi Yıldırım Beyazıd'ın yapurdığı Anadoluhisarı'nın karşısındaki tepeyi gözüne kestirip 26 Nisan 1452'de hisarın inşaatına geçti.

Bu inşaatın mimarlığını da şantiye şefliğini de fiilen yürüttü. Burçların düzeninden kulelerin biçimine dek hisarın tüm planını kendisi çizdi. Fatih, inşaat için Bizans'tan "ruhsat" almamış, plan ve projeleri tasdik ettirmemiş ve harçları da yatırmamıştır. Bu anlamda Rumelihisarı kaçak inşaattır. Ancak "kaçak inşaat"a yatkın bir aileden gelmesi nedeni ile Fatih'i fazla kınamak haksızlık olur. Çünkü dedesi Yıldırım Beyazıd da karşı kıyıda imar planı, boğaz kanunu, manzara, vesaireyi dikkate almadan

başka bir inşaat yaptırmıştır.

Rumelihisarı'nın ilk adı "Boğazkesen Hisarı"dır. Buradaki "boğaz" ANAP'ın Araplara "süsletmek" istediği Boğaz değil, basbayağı insan "boğazıdır". Nitekim kesmiştir de. Anca bu işi kan dökmeden, Bizans'a Karadeniz üzerinden yiyecek getiren gemilerin geçişini önleyerek, yani Bizanslıların boğazlarından keserek yapmıştır. Bu anlamda 28 Ağustos 1452 ile 29 Mayıs 1453 arasında Bizanslılar, enflasyonla alım güçleri oriadan kalkmış asgari ücretlilere, 657'ye tabi devlet memurlarına dönmüştür.

Fatih, Rumelihisarı'ni tam bir kaçak inşaat sürati ile tam 56 günde tamamlayıp içine askerlerini yerleştirdi, 28 Ağustos 1452 günkü açılışta ise ne TRT ne de bir tek basın mensubu hazır bulundu.

Fatih, kafasını İstanbul'a girmeye takmıştı. Bunun nedeni hisar inşaatı için "gerekli cezayı" yatırmak ve Bizans tekfurundan tapu tahsis belgesi almak için mi, yoksa ressam Bellini'nin adresini Bizanslılardan sormak için midir, bunu tarihçiler, bugüne kadar açıklayamamışlardır.

Fatih, Rumelihisarı'nın anahtarını Dizdar ***Firuz Aga****'ya Boğazı kullanma talimatnamesi ile birlikte bırakmıştı. Buna göre Boğazdan geçen gemiler durdurulacak ve yoklama yapılacaktır. Her gemi, durumuna göre vergi verecektir. Talimatnameye uymayan bir Venedik gemisi ateş açılarak batırılmıştır(10 Kasım 1452). Bugün uygulanan köprü geçiş tarifesinin o günkü boyuna geçiş talimatnamesinin bir uzantısı olup olmadığı konusu da açık değildir. Ancak bugün köprü geçişinde ateş açma hükmünün uygulanmayıp yerine ceplerin, cüzdanların boşaltılması, talimatnamenin çok değiştirilmiş olduğunu ortaya koyuyor.*

Yukardaki kartpostal, 1906 yılına aittir. ***(Ahmet Tan'ın Arşivinden)***